

Manuál bezpečné školy

Bezpečná škola a školské zařízení
v kontextu ČSN 73 4400

Libor Sladký, Tibor A. Brečka a kol.
1. vydání

Manuál bezpečné školy

Bezpečná škola a školské zařízení
v kontextu ČSN 73 4400

Libor Sladký, Tibor A. Brečka a kol.

1. vydání

Manuál bezpečné školy. Bezpečná škola a školské zařízení v kontextu ČSN 73 4400
(1. vydání)

ASOCIACE
BEZPEČNÁ
ŠKOLA

PREVENCE
SE MUSÍ VYPPLATIT

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Autoři: Ing. Libor Sladký, Mgr. Tibor A. Brečka, MBA, LL.M., a kolektiv
Spoluautoři publikace: Bc. Jitka Sladká, Jan Beran, Bc. Vladimír Tomáš
Recenze: JUDr. Tomáš Koniček, doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., dr.h.c
Foto na obálce: Artur Verkhovetskiy

© 2022 Asociace bezpečná škola z. s.

Vydala Asociace bezpečná škola z.s., Hory 106, Karlovy Vary
Tisk: Tiskárna MV, Bartůňkova 1159/4, 149 01 Praha 11 – Chodov
Počet stran 90
Praha, březen 2022

Podpořeno v rámci projektu SGS20/204/OHK4/3T/17
Publikace vznikla ve spolupráci s odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být reprodukována a šířena v jakékoliv podobě bez předchozího souhlasu vydavatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

ISBN 978-80-908515-2-8

Aktuální informace také na:
www.asociacebezpecnaskola.cz
www.prevencekriminality.cz

Načtěte QR kód:

Poděkování:

za metodické připomínky k aplikaci normy JUDr. Milanu Fárovi,
vrchnímu ministerskému radovi, odbor prevence kriminality, Minister-
stvo vnitra ČR

Obsah

Úvodní slovo Ministerstva vnitra	9
Úvod	11
<i>Vybrané příklady některých útoků ve školách</i>	12
<i>Poznámky ke kapitole 1:</i>	16
Bezpečnost - před čím?	17
<i>Ochrana školských zařízení a jejich specifika</i>	17
<i>Vyrovnaná bezpečnostní opatření</i>	19
<i>Vyrovnaná bezpečnostní opatření - jak?</i>	20
<i>Proč a kdy použít normu ČSN 73 4400</i>	21
<i>Rekonstrukce a výstavba školských zařízení</i>	21
<i>Provoz školských zařízení - prevence</i>	22
<i>Cíle ČSN 73 4400 v oblasti prevence a nastavení prostředí</i>	22
<i>Příklad oblastí řešených normou ČSN 73 4400</i>	23
<i>Poznámky ke kapitole 2:</i>	26
Metodika aplikace ČSN 73 4400	27
<i>Audit jako vstup k aplikaci normy</i>	28
<i>Základní pojmy v auditu</i>	28
<i>Metodika auditu</i>	29
<i>Audit konaný auditorem obsahuje tyto kroky:</i>	30
<i>Auditní dotazník</i>	31
<i>Nejčastější výstupy z již auditovaných škol</i>	34
<i>Nastavení bezpečnostních parametrů dle ČSN 73 4400</i>	35
<i>Plán implementace nápravných opatření z auditu</i>	38
<i>Implementace nápravných opatření</i>	38
<i>Školení ředitelů a odpovědných pracovníků</i>	40
<i>Školení obsluhy technických prostředků</i>	40

<i>Semináře za účasti specialistů</i>	42
<i>Nácvik postupů při mimořádných událostech</i>	42
<i>Informování rodičů o zavedených opatřeních</i>	43
<i>Poznámky ke kapitole 3:</i>	44
Úskalí aplikace normy ČSN 73 4400	45
<i>Finance</i>	45
<i>Právní vymahatelnost ČSN 73 4400</i>	45
<i>Konflikt s požárními normami</i>	47
<i>Sjednocení principů a postupů k bezpečnosti škol</i>	47
<i>Dostupnost normy</i>	47
<i>Poznámky ke kapitole 4:</i>	49
Vzdělávání jako základ připravenosti	50
<i>Seminář: Základy bezpečné školy</i>	51
<i>Seminář: Nácvik metodiky UTEČ – SCHOVEJ SE – BOJUI</i>	53
<i>Seminář: Psychologická příprava na mimořádnou událost</i>	56
<i>Seminář: Psychologie a varovné signály pachatele</i>	56
<i>Seminář: Režimová nastavení školy a implementace bezpečnostní techniky</i>	57
<i>Poznámky ke kapitole 5:</i>	58
Instalace technických prostředků	59
<i>Časté chyby při instalaci technických prostředků</i>	59
<i>Řešení ze šablony</i>	59
<i>Špatné určení priorit</i>	59
<i>Zastaralé nebo nedotažené řešení</i>	60
<i>Bez přípravy to nepůjde</i>	60
<i>Jakého dodavatele vybrat?</i>	61
<i>Technické prostředky vhodné do školního prostředí</i>	62
<i>Mechanické zábranné systémy</i>	62
<i>Bezpečnostní systémy</i>	62

<i>Poplachový zabezpečovací a tísňový systém</i>	63
<i>Přístupový systém</i>	63
<i>Dohledový videosystém</i>	64
<i>Podpůrné technologie</i>	64
<i>Čím začít?</i>	64
<i>Instalací to nekončí</i>	65
<i>Poznámky ke kapitole 6:</i>	66
Psychologické aspekty bezpečné školy	67
<i>Varovné signály ve školním prostředí</i>	67
<i>Co je normalita a co je normální?</i>	67
<i>Proč se zabývat varovnými signály?</i>	68
<i>Intenzita a počet varovných signálů</i>	69
<i>Proč (ne)vnímáme varovné signály?</i>	69
<i>Problematika rozhodování</i>	71
<i>Závěrem</i>	72
<i>Komunikace tématu bezpečnost a komunikace s žáky v rámci mimořádných událostí</i>	73
<i>Komunikace dle věkové úrovně dětí</i>	74
<i>Důležitá témata</i>	75
<i>Poznámky ke kapitole 7:</i>	77
Závěr	78
Příloha č. 1	79
<i>Norma ČSN 73 4400 v kontextu Evropské unie</i>	79
<i>Prevence kriminality prostřednictvím standardizace</i>	79
<i>Národní úroveň v České republice</i>	79
<i>ČSN 73 4400</i>	80
<i>Evropská úroveň</i>	80
<i>Plánované činnosti CEN/TC 325</i>	81
<i>Normy prevence kriminality řady CEN 14 383</i>	81

<i>Sjednocení přístupu ke školám pomocí norem</i>	82
Recenze	83
<i>JUDr. Tomáš Koníček</i>	83
<i>Doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., dr. h. c.</i>	85
Seznam obrázků	87
Seznam tabulek	88
Použitá literatura a jiné zdroje	89

Úvodní slovo Ministerstva vnitra

Pro odbor prevence kriminality jako gestora problematiky prevence kriminality v České republice je přirozená podpora aktivit, které se týkají zajištění bezpečnosti a prevence kriminality a rizikového chování ve školách a školských zařízeních.

Život a konkrétní případy útoků a dalších bezpečnostních incidentů na školách nám ukázaly, že ale nestačí věnovat se pouze klasickým aktivitám sociální prevence, zejména primární prevenci rizikového chování na školách, ale že se musíme zaměřit také na fyzickou bezpečnost škol a školských zařízení a jejich žáků, studentů, učitelů a dalších pracovníků ve školství či návštěvníků.

Odbor prevence kriminality jako útvar odpovědný za situační prevenci kriminality v ČR byl od počátku aktivní při tvorbě české technické normy ČSN 73 4400 „Prevence kriminality – řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání škol a školských zařízení“ a vytvořil k ní zjednodušenou metodiku pro uživatele. Dokonce jsme iniciovali převzetí této unikátní české normy na celoevropskou úroveň (aktuálně v březnu 2022 probíhá po jejím přizpůsobení celoevropským potřebám finální hlasování k jejímu schválení). Podíleli jsme se na implementaci normy do praxe škol a školských zařízení cestou krajů, obcí a Policie ČR.

Proto jsme velmi uvítali i příležitost podílet se společně s Asociací bezpečná škola, se kterou spolupracujeme od samého počátku, na vytvoření a šíření této nové publikace, tohoto unikátního manuálu, který velmi srozumitelně shrnuje poznatky a doporučení získané již několikaletou praxí implementace normy ČSN 73 4400. Manuál může významně pomoci školám a školským zařízením a jejich zřizovatelům s aplikací normy v praxi, s jednotlivými kroky a opatřeními, vzděláváním, technickými aspekty. Zároveň také otevřeně hovoří o úskalích aplikace normy a pomáhá tak vyhnout se případným problémům a nedorozuměním.

Norma je určena pro ředitele škol, pedagogy, zřizovatele škol, projektanty, architekty, bezpečnostní pracovníky ad. Staví na následujících pilířích, v následujícím pořadí: 1) bezpečnostní audit a definování rizik, 2) implementace organizačních a režimových opatření, 3) školení a nácviky, a až poté 4) fyzická a technická opatření.

Komplex těchto opatření a roli prevence v nich si lze představit jako plátky ementálu. Na začátku jsou v systému velké díry, ale když postupujeme podle normy, realizujeme doporučené audity, opatření a školení personálu k těmto opatřením, tak vlastně překrýváme na sebe jednotlivé plátky sýra a díry v něm tak postupně zakrýváme. Protože zpravidla nelze dosáhnout toho, že by v sýru nakonec nezbyla ani malinkatá dírka, tak ve finále pak dochází k nácviu situací pro případ, že nastavená preventivní opatření jsou překonána a škola musí čelit bezpečnostnímu incidentu.

Situační prevenci kriminality, technické normy a dle nich realizovaná opatření považujeme za základ zajištění bezpečnosti a prevence kriminality pro veřejná a veřejnosti přístupná prostranství, budovy a další zařízení včetně škol a školských zařízení, a proto tuto publikaci vítáme a doporučujeme.

JUDr. Michal Barbořík,
ředitel Odboru prevence kriminality, Ministerstvo vnitra

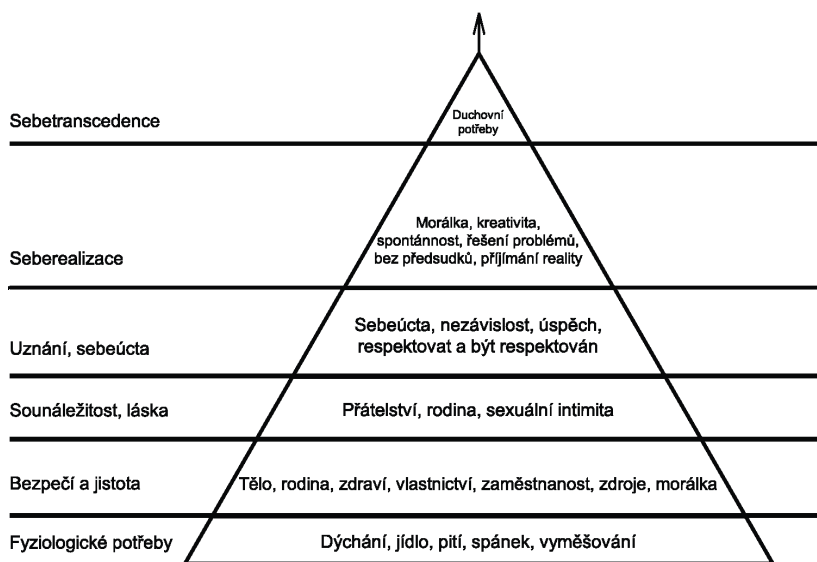
Úvod

Současný vývoj sociálního a bezpečnostního klimatu ukazuje významný posun od mnohdy euforického pocitu bezpečí let minulých k vystřízlivění a realistickému náhledu na bezpečnostní situaci současnosti.

Nejen události mimo Evropu, ale i v rámci Evropy a České republiky vedou k reflexi a logické snaze bezpečnost řešit.

Pocit bezpečí je jednou ze základních potřeb občanů a jedním ze základních parametrů spokojenosti. Již v roce 1943 definoval Abraham Maslow (USA) základní stupnici lidských potřeb a odborníci z oblasti psychologie a příbuzných oborů jí věnují poměrně velký prostor. Maslow seřadil lidské potřeby hierarchicky podle důležitosti. Nejnaléhavější a nejzákladnější potřeby jsou umístěny zcela dole jako základ pyramidy.

Potřeba bezpečnosti je definována jako jedna z nejzákladnějších potřeb. Bezpečnost a ochrana jsou zakotveny v čl. 12 Listiny základních práv a svobod a jsou součástí ústavního pořádku v ČR.

Obrázek 1: Pyramida lidských potřeb – dle Koltko-Rivera, M. E. (2006)

Model rozděluje potřeby do jednotlivých kategorií podle toho, jak zásadní pro člověka jsou. Bylo by však chybou jej chápat pouze v podmiňujícím slova smyslu, tedy že není možné uspokojit vyšší potřeby bez těch nižších. To samozřejmě možné je, avšak jejich naplnění je pak těžší. **Pocit bezpečí v lidském životě není jenom prázdným pojmem, ale jednou z nejvýznamnějších potřeb**, kterou chceme uspokojovat na všech úrovních svého bytí, aniž bychom se nutně museli pohybovat v prostředí, kde je na bezpečnost kladen zvláštní důraz (nebezpečná území, krizové situace, vládní budovy, vojenské budovy atd.).

Samostatnou kapitolou bezpečnosti je bezpečnost škol a školských zařízení (dále jen souhrnně školy). V těchto zařízeních je logicky obchováno státu bezpečnost předpokládána a vyžadována.

Bezpečnostní standardy jsou ve školách řízeny Ministerstvem školství, Ministerstvem vnitra ČR a Českou školní inspekcí. V uplynulých letech byl s ohledem na útoky ve školách například vydán MŠMT „Minimální standard bezpečnosti“, který mohou školy využít pro nastavení nutných opatření vyplývajících z jejich potřeb, charakteru provozu a místních podmínek. Minimální standard zahrnuje opatření prostorová, organizačně-technická, personální a opatření v oblasti zpracované dokumentace.

Útoky ve školách mimo Českou republiku, ale i v českých školách ukazují znepokojivý trend. **První zaznamenaný útok ve škole s následkem smrti se uskutečnil 14. října 2014 ve Žďáru nad Sázavou.** Psychicky nemocná žena se okolo půl osmé vmísila v šatnách mezi studenty a bez varování zaútočila. Dva studenty a policejního vyjednavče zranila a jednoho šestnáctiletého studenta zabila. Neútočila poprvé.

Vybrané příklady některých útoků ve školách

24. října 2002

Šestnáctiletý žák zbil učitelku na speciální škole pro sluchově a mentálně postižené v jihočeských Vodňanech (okres Strakonice). Mladík se na ni vrhl a shodil ji ze schodů. Když vstala, napadl ji znovu.

8. prosince 2003

Psychicky nemocný student královéhradecké univerzity napadl baseballovou pálkou třiapadesátiletého pedagoga.

	<p>1. března 2004</p>	<p>Šestnáctiletý žák učiliště ve Svitavách vážně pobodal svého pedagoga. Ten po převozu do nemocnice zemřel.</p>
	<p>Březen 2009</p>	<p>Gymnázium v Novém Bydžově. Sedmnáctiletý bezproblémový student plánoval bombový útok na spolužáky.</p>
	<p>26. září 2011</p>	<p>Patnáctiletý student napadl nožem a paličkou na maso sekretářku gymnázia v Chomutově. Křičel, že je terorista.</p>
	<p>Říjen 2011</p>	<p>Masarykova univerzita v Brně. Polský student plánoval zapálení VŠ a vraždy pedagogů a studentů.</p>
	<p>22. května 2012</p>	<p>V jídelně školy v Havířově-Šumbarku pobodala žena vychovatelku, načež si vzala sedmiletou školačku jako rukojmí.</p>
	<p>29. října 2012</p>	<p>Na gymnáziu v Rakovníku napadl čtrnáctiletý student učitelku. Podle informací médií ženu pobodal.</p>
	<p>25. března 2014</p>	<p>Dva mladíci z výchovného ústavu v Králíkách na Orlickoústecku brutálně napadli vychovatele a vychovatelku.</p>
	<p>14. října 2014</p>	<p>První zaznamenaný útok ve škole s následkem smrti se odehrál ve Žďáru nad Sázavou. Psychicky nemocná žena se okolo půl osmé vmísila v šatnách mezi studenty a bez varování zaútočila. Dva studenty a policejního vyjednavče zranila a jednoho šestnáctiletého studenta zabila. Neútočila poprvé.</p>

	Září 2016	Devatenáctiletý student z Teplic se dopustil nebezpečného vyhrožování přes SMS, ve které uvedl, že vystřelí školu. Byl zadržen Policií ČR a obviněn.
	Listopad 2016	V Kralovicích zaútočil student (15) na učitelku s airsoftovou zbraní, u sebe měl dva nože, při útoku zvolal <i>Allahu Akbar!</i> Byl zadržen Policií ČR a obviněn.
	Červen 2017	České Budějovice – patnáctiletý student vyhrožoval spolužačkám.
	8. února 2018	Plzeňská střední škola – jednadvacetiletý mladík napadl těhotnou studentku (18), pak vyskočil z okna a dal se na útěk.
	Prosinec 2018	S nožem zabodnutým v zádech skončil jedenáctiletý žák dalovické základní školy. Zaútočil na něj stejně starý chlapec z vedlejší třídy, a to údajně kvůli posměškům a šikaně.
	Červen 2021	Dvanáctiletý chlapec napadl ve škole v Příbrami spolužáka nožem. Hoch byl převezen do nemocnice. Pachatel útok plánoval již delší dobu.
	Říjen 2021	Na základní škole v Sedlčanech zaútočil 14letý chlapec na své spolužáky a dva zranil nožem.
	Březen 2022	Žák střední školy v Praze Michli zaútočil mačetou na učitele. Učitel útok nepřežil, žák byl zadržen na útěku.

Výše popsané útoky nejsou zdaleka jediné zmapované. Řadu útoků se podařilo Policii ČR včas odhalit již ve fázi přípravy. Některé naopak nebyly zveřejněny, bylo jim včas zabráněno nebo škody nebyly závažného charakteru.

Zpracovaná publikace se zabývá bezpečností toho nejcennějšího, co máme - našich dětí, a těch, kdo s nimi přicházejí do kontaktu - pedagogů, pracovníků školy a v neposlední řadě i rodičů. Ukáže vám bezpečnost nejen z pohledu teorie a normy, ale také z konkrétních příkladů a možností zavedení do praxe.

Čistě statisticky stráví děti od svých šesti do osmnácti let třetinu dne ve školském zařízení. A právě proto je nutné se snažit o to, aby v této době byli, pokud možno všichni zúčastnění v bezpečí. **Jak máme nastavenou bezpečnost dětí po celou jednu třetinu dne, kdy s nimi nejsou rodiče, ale odpovědnost za jejich bezpečí nese škola?** S odpovědí na tuto otázku by měla pomoci i tato publikace. Vychází z široké zkušenosti nastavení bezpečnostních parametrů ve školách v České republice a čerpá ze zkušeností zahraničních škol. Opírá se o metodiky ochrany měkkých cílů s přihlédnutím ke specifikům školských zařízení. A v neposlední řadě pracuje se zatím jediným normativním dokumentem v České republice, normou ČSN 73 4400.

ČSN 73 4400 nese název „Prevence kriminality – řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání školy“. Tato norma upravuje zásady a návrhy pro snižování rizika kriminality, obavy z kriminality a antisociálního chování ve školách a návrhy bezpečnostních opatření prostřednictvím preventivního řízení bezpečnosti rizik, k nimž může ve školách docházet. Je možné ji využít jako metodický návod ke zlepšení bezpečnosti v jednotlivých školách a školských zařízeních. Tato publikace s normou vhodně pracuje a ukazuje její zavedení do praxe.

V rámci jednotlivých kapitol ponecháváme vždy jednu stranu jako poznámkový blok, do něhož si můžete poznamenat svoje postřehy a podněty vztažené k poznatkům z publikace a k nastavení bezpečnosti „své“ školy.

Poznámky ke kapitole 1:

Bezpečnost – před čím?

Výrazy jako terorismus, ozbrojený útočník ve škole, nástražné výbušné zařízení, vyřizování si účtů (například neúspěšný žák, „naštvaný“ rodič), dítě jako nástroj vyřizování si účtů mezi rozvedenými rodiči (únos) nebo další mimořádné události již nejsou pouhou fikcí, ale skutečnostmi. To by mělo vést zřizovatele a vedení školy k zavedení zvýšených bezpečnostních opatření, a to nejen v rámci provozovaných zařízení, ale již při plánování výstavby či rekonstrukce.

Jsme (jste) na ně připraveni?

Důsledně a detailně se ve školských zařízeních zavedla bezpečnost na úrovni BOZP (bezpečnost a ochrana zdraví při práci), požární bezpečnost, revize vyhrazených technických zařízení (elektro, tlakové nádoby a další), které pro školy zpracovávají specialisté v jednotlivých odvětvích. Pokud nejsou respektovány příslušné zákony, vyhlášky a normy, vede to pro organizaci k sankcím.

Žel, s ohledem na výše popsaná bezpečnostní rizika **nejsou v rámci České republiky zavedena žádná jednotná pravidla**. Neexistují (až na výjimky) vyškolení odborníci, kteří by byli legislativně na stejné úrovni jako odborně způsobilé osoby v BOZP nebo OZO (požární ochrana), kteří by nastavili a pomohli zavést bezpečnostní pravidla ochrany osob a prováděli pro školy pravidelné validace a kontroly nastavených bezpečnostních pravidel a opatření.

Řada škol a jejich zřizovatelů se vydala cestou „něco řešit“ a v rámci svých škol „experimentují“ jak s pedagogickým sborem, tak se svými žáky. Mnohdy tyto „experimenty“ zviditelní tisk a média jako správné řešení.

Naproti tomu jiné školy žijí s klamným pocitem, že tato oblast není důležitá a není ani možné ji efektivně řešit.

Ať jste se vydali cestou „něco“ a „nějak“ řešit, nebo jste těmi, kdo nepovažují problematiku bezpečnosti za důležitou, věříme, že tato publikace by vám mohla pomoci.

Ochrana školských zařízení a jejich specifika

Školy jsou často řazeny mezi místa s vysokou koncentrací osob a nízkou úroveň zabezpečení proti násilným útokům. Jsou řazeny mezi tzv. „měkké cíle“.

Měkké cíle jsou místa nebo objekty, do nichž je snadné vstoupit, je snadné být skrytý v davu a zůstat po potřebnou dobu anonymní. Proto jsou tato místa vybírána jako cíl teroristických útoků. Typickým měkkým cílem je například obchodní centrum, vlakové nádraží atd.

V případě školských zařízení je hrozbou nejen teroristický útok (ideologicky mířený útok), ale hrozí také projevy agrese a útoky od žáků, bývalých žáků, rodičů či jiných osob, jejichž motivace k tomuto jednání může být různá, někdy pramenící i z duševního onemocnění.

Školy jsou velmi specifickým cílem. Útoky na ně jsou vnímány jako jedny z nejhorších. Zranitelnost dětí je mimořádně vysoká a hodnota, jakou představují pro svoji rodinu i celou společnost, je nevyčíslitelná. Proto je u nich potřebný i specifický bezpečnostní přístup, který správně odpovídá zařazení ochrany školy mezi tzv. „ochranu měkkých cílů“.

I přes výše popsaná negativa lze u školských zařízení nalézt také pozitivní rysy. Škola jako cíl útoku (ať zvenčí, nebo zevnitř vlastními žáky) má na rozdíl od například obchodních center jasně definovanou strukturu a skladbu lidí (žáci, pedagogové, ostatní zaměstnanci), kteří by měli v budově školy být. Škola není veřejnou budovou, a pohyb po škole by tedy neměl být chaotický, ale řízený. Každodenní kontakt s žáky by měl umožnit včasné rozpoznání změn v jejich chování. To vše výrazně usnadňuje zavedení preventivních opatření v podobě organizačně-režimových pravidel a navazující techniky.

Zkušenost z auditů stovky školských zařízení ukazuje, že řada škol dovoluje volný a nekontrolovaný pohyb cizích osob v areálu celé školy. Identifikace osob vstupujících do budovy je nedostatečná. I tam, kde jsou technické prostředky instalovány (například kartový systém), je častým jevem jejich špatné využívání a degradace jejich funkce tím, že nejsou akceptována bezpečnostní pravidla chování.

Dokud pedagogové, zaměstnanci, ale také žáci a rodiče nepřijmou za vlastní alespoň minimální standardy bezpečnosti, bude celková ochrana škol problematická.

Školských zařízení je v České republice několik tisíc a bylo by naivní myslet si, že ochranu těchto cílů zajistí stát, v případě školských zařízení reprezentovaný zřizovatelem – krajem či obcí. Tento fakt zvyšuje význam bezpečnostních opatření přijímaných samotnými školami.

S využitím správné metodiky, s podporou bezpečnostního odborníka a díky ochotě zabývat se zjištěnými problémy dokáže škola svoji bez-

pečnost řešit efektivně, a to i v důsledku dobré znalosti prostředí, lidí, sociálního klimatu atd.

Vyrovnaná bezpečnostní opatření

Bezpečnost je velmi široký pojem, který se dá v různých kontextech chápat různě. V odborné teorii řízení se používá definice: „Bezpečnost je stav, při kterém vznik újmy u životů a zdraví lidí, majetku, životního prostředí, lidské společnosti a v poslední době i u kritické infrastruktury má přijatelnou pravděpodobnost.“

Co by měly školy v současné situaci dělat?

Základem bezpečnosti každé organizace je identifikace rizik, přijetí opatření k jejich eliminaci a jejich následné periodické hodnocení a kontrola účinnosti. Nejednoznačná reakce a nepřipravenost na projevy agrese a útok (mimořádnou událost) může mít na školské zařízení fatální dopad.

Útok ve škole s velkou pravděpodobností přinese ztráty na lidských životech nebo vážná zranění žáků a zaměstnanců školy, a to jak fyzická, tak psychická. Školy zpravidla nejsou na tyto hrozby systematicky připraveny a pravděpodobně nedokážou eliminovat již první „útok“. Jsou velmi zranitelné.

Tabulka níže může být prvním malým testem připravenosti a zranitelnosti školských zařízení, pokud si zodpovědné osoby na jednotlivé charakteristiky nastavení systému bezpečnostních opatření pravdivě odpoví. Nastaveným systémem je myšlen systém nastavený bezpečnostním specialistou a v duchu ČSN 73 4400, která bude dále rozebírána.

Nastavení pojmu **zranitelnost organizace** je dáno následující tabulkou:

Zranitelnost	Charakteristika systému bezpečnostních opatření
Vysoká	<ul style="list-style-type: none"> • Systém bezpečnostních opatření není zavedený • Je velmi nedostatečný a poskytuje jen velmi malou nebo žádnou ochranu proti posuzované hrozbě – není vzhledem k ní definován • Je zavedený, ale není dodržován

<p>Střední</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Systém bezpečnostních opatření je zavedený, ale je nedostatečný a poskytuje jen malou ochranu proti posuzované hrozbě • Neprochází pravidelnou validací a zpětnou vazbou • Je dodržován bez pravidelné kontroly v rámci delegace rolí a jeho nedodržování nenese žádné sankce
<p>Nízká a velmi nízká</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Systém bezpečnostních opatření je zavedený a poskytuje velmi dobrou ochranu proti posuzované hrozbě • Prochází pravidelnou validací a zpětnou vazbou • Je dodržován a jsou nastaveny a dodržovány sankce za jeho porušení

Tabulka 1: Míra zranitelnosti. Zdroj: Směrnice auditu Asociace bezpečná škola

Vyrovnaná bezpečnostní opatření – jak?

Přestože hrozby pro školy a z nich plynoucí rizika jsou napříč těmito školami a školskými zařízeními velmi podobné (každá škola se potýká s velmi podobnými hrozbami), každá škola je zcela originální svojí lokalitou, stavebním provedením, izolovaností či propojením s komerčními subjekty, skladbou žáků a pedagogů, ale také rodičů, zavedenými řády, pravidly a dalšími parametry. To vše je nutné vzít v úvahu při posuzování a návrhu bezpečnostních opatření.

Neexistuje jednotné řešení pro všechny školy. Existují jednotné principy a etalony požadované bezpečnosti. Ty se musí postupnými níže popsanými procesy implementovat do každé jednotlivé školy.

Odpovědí na otázku „jak“ tedy není pouhé přiložení bezpečnostní šablony a její slepá implementace.

Školy procházejí v posledních letech řadou zásadních stavebních rekonstrukcí, včetně výstavby nových školských zařízení. U řady projektů na rekonstrukce a výstavbu není bezpečnost pojata jinak než jako pouhá ochrana vnitřních/vnějších prostor proti krádežím a vandalismu. Stejně je tomu i při vlastním provozu těchto zařízení.

Řešením této rozdílnosti a nepochopení je sjednocení metodiky pod novou normu ČSN 73 4400.

Proč a kdy použít normu ČSN 73 4400

Zvýšený tlak na bezpečnost vedl Ministerstvo vnitra ČR, odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality (v současné době odbor prevence kriminality), aby iniciovalo vznik nové normy ČSN 73 4400.

Vnímat bezpečnost jako souhrn stavebně-technických a organizačních opatření s dopadem na různé dodávky stavby, a to již na úrovni projektové přípravy, je smyslem normy ČSN 73 4400. Norma je od 1. září 2016 platná a účinná.

Norma pomáhá k zavedení bezpečnostních opatření do stávajících škol a správné plánování při rekonstrukcích (včetně rekonstrukcí za účelem zvýšení bezpečnosti) a výstavbě nových školských zařízení již na úrovni projektů.

Pomáhá k orientaci ve značném množství technických doporučení, norem, vyhlášek a zákonů tím, že se na ně konkrétně odkazuje a zastřešuje vše potřebné pro projektování bezpečnosti a prevenci kriminality školských zařízení. Pomáhá, aby nebylo opomíjeno koncepční řešení bezpečnosti škol při provozu, prvotním plánování výstavby či rekonstrukci.

Upravuje zásady a návrhy pro snižování rizika kriminality a antisociálního chování ve školách a školských zařízeních ve fázích plánování a realizace stavebního řešení a bezpečnostních opatření prostřednictvím preventivního řízení bezpečnostních rizik, k nimž může ve školách a školských zařízeních docházet.

Rekonstrukce a výstavba školských zařízení

Při projekční přípravě často neexistuje kvalitní a kvalifikovaná koordinace mezi stavbou a jednotlivými dodavateli, například mechanických bezpečnostních prvků, dveří certifikovaných v odpovídající bezpečnostní třídě, zámkových systémů, dodavateli plotů a vjezdových systémů, dodavateli elektronických systémů, a vazbou na požadovaný bezpečnostní režim a standard školy. **Obecně je koordinace projektů a jednotlivých „řemesel“ častým projekčním problémem, který se negativně projeví při vlastní výstavbě. V oblasti bezpečnosti školských zařízení navíc do této doby neexistovala norma, která by ukazovala, jaké oblasti výstavby mezi sebou vyžadují koordinaci.**

V projektech často chybí provázanost a integrace bezpečnostních systémů do nadřazených funkčních celků (například dle ČSN CLC/TS

50398). Systémy jsou instalovány bez hlubších znalostí o možné integraci s dalšími systémy, jako je ochrana perimetru přístupovými kontrolními systémy (ACS), vazba na kamerové systémy (CCTV, VSS), softwarové aplikace a další. Případná integrace těchto systémů do jednoho celku, která by významně zvýšila bezpečnost díky provázanému předávání informací a zpětným analýzám, je následně buď úplně nemožná, nebo možná, ale za podstatně vyšších ekonomických nákladů.

Použití normy při zadávání projektů by mělo těmto problémům do určité míry zabránit. Norma je využitelná pro všechny veřejné, soukromé nebo státní instituce a zřizovatel školského zařízení by její aplikaci měl vyžadovat již v zadávací fázi projektu. Od vedoucího projektčního týmu se naopak očekává, že znalost této normy povede k tomu, že ji po zřizovateli bude požadovat jako jednu z norem důležitou pro kvalitní projekt školského zařízení. Své uplatnění nalezne již při územním plánování a zpracovávání všech stupňů projektové dokumentace.

Provoz školských zařízení – prevence

Norma ČSN 73 4400 klade důraz na preventivní opatření. Je důležité incidentům a mimořádným událostem předcházet a snažit se o jejich eliminaci na nejmenší možnou a přípustnou míru. Pomáhá nastavit bezpečnostní opatření v reálném provozu školy.

Poměrně častým trendem prezentovaným v médiích je výcvik žáků na úrovni aktivní obrany. Přístupy, kdy se bezpečnost řeší z pohledu aktivní reakce na již vzniklou situaci, tedy kdy už k ohrožení či útokům na cíl (život, zdraví, majetek) došlo, a to například formou sebeobrany, jsou nedostatečné. V kontextu normy je důležitější a účinnější nastavení prevence v podobě režimových a organizačních opatření s vhodně doplněnými technickými prostředky.

Cíle ČSN 73 4400 v oblasti prevence a nastavení prostředí

Jedním ze stěžejních úkolů při navrhování a snižování rizika kriminality a antisociálního chování ve školách a školských zařízeních je řízení bezpečnostních rizik.

Většina kriminality je spáchána v důsledku toho, že pro páčání trestné činnosti ve školách a školských zařízeních může pachatel využít snadnost přístupu do objektu či areálu, možnost úkrytu, neexistenci jednoznačného vymezení veřejného a privátního prostoru, nedostatečnost osvětlení, ne-

vhodnost architektonických úprav a stavebního řešení budov a terénu. Tyto faktory spolu s dalšími přispívají k zranitelnosti chráněných zájmů vůči vnějším rizikům.

Posouzení rizik kriminality (kriminogenní faktory) a antisociálního chování, včetně návrhu a implementace bezpečnostních opatření, je základem cílem této normy. Norma upravuje zásady a návrhy pro plánovače, projektanty, zřizovatele, ředitele a pedagogický personál i další zainteresované strany.

Příklad oblastí řešených normou ČSN 73 4400

Normou jsou řešeny mimo jiné tyto oblasti výstavby a provozu školských zařízení z hlediska bezpečnosti:

- volba pozemku a lokality
- bezpečnostní opatření závislá na zvolené lokalitě, při zvažování určitého typu kriminality a antisociálního chování, k nimž může docházet, bude-li škola školy situována v problémové lokalitě
- blízkost k místům předurčených k veřejnému shromažďování (zejména rušné veřejné komunikace, uzly veřejné dopravy, sportovní zařízení, nákupní střediska, restaurace a kavárny, diskotéky a bary apod.)
- dispoziční řešení s vazbou na vstupy a výstupy do objektu, přístupové cesty, shromaždiště, umístění toalet a další
- dispoziční řešení klíčových vstupů do školy - recepce, vrátnice
- okna a dveře v odpovídající bezpečnostní třídě dle umístění v objektu
- certifikované zámkové systémy
- ochrana perimetru školy - vnějšího areálu (oplocení) a perimetru vlastního pláště budov
- systémy pro identifikaci a kontrolu vstupu, ostatní elektronické systémy

Norma obsahuje řadu praktických tabulek jako vodítko. Tabulky, stejně jako norma, se nezaměřují pouze na technické vybavení objektu prostředky ochrany, ale zkoumají a ukazují i proces hodnocení rizik, jejich závažnosti a práce s nimi. Jako příklad vkládáme tabulku typů místností s určením úrovně kontroly vstupu a bezpečnosti jednotlivých dveří do místností v rámci školy. Ukázka dvou částí tabulky z normy je zobrazena na následujících stranách.

Úroveň bezpečnosti 1 = nejnižší, úroveň bezpečnosti 4 = nejvyšší					
	Hlavní vstup	Vstup neoprávněných osob	Veškerý personál a studentů vymezenou dobu	3	Identifikační prostředky patříci oprávněnému personálu. Tyto dveře mohou být vybaveny elektronickým systémem kontroly vstupu (klíče, kód, karty atd.). MZS bezpečnostní třída RC.3/RC.4 dle ČSN EN 1627:2012
	Technologický vstup	Vstup neoprávněných osob	Určený personál	3	Identifikační prostředky patříci oprávněnému personálu. Tyto dveře mohou být vybaveny elektronickým systémem kontroly vstupu (klíče, kód, karty atd.). MZS bezpečnostní třída RC.3/RC.4 dle ČSN EN 1627:2012
	Vedlejší vstupy	Vstup neoprávněných osob	Určitý personál	3	Identifikační prostředky patříci oprávněnému personálu. Tyto dveře mohou být vybaveny elektronickým systémem kontroly vstupu (klíče, kód, karty atd.). MZS bezpečnostní třída RC.3/RC.4 dle ČSN EN 1627:2012
	Třída pro všeobecné využití	Práce ve třídě	Veškerý personál a studentů vymezenou dobu	2	Zamykatelné dveře. Ve většině případů budou tyto dveře odemýkány a zamykány na počátku a na konci každého dne
Typ místnosti	Riziko	Oprávnění uživatelé	Úroveň bezpečnosti	Kontrola vstupu	

Tabulka 2: Úroveň kontroly vstupu a bezpečnost jednotlivých dveří místností v rámci školy. Zdroj: ČSN 73 4400

Tabulka níže poukazuje na část analýzy rizik. O nich bude pojednáno v další části této publikace.

Analýza zranitelnosti				
Stěžejní parametry	Lokalita	Perimetr a objekt	Provoz objektu	Stav zabezpečení
Sledované parametry	Lokalita	Přehlednost	Přítomnost	Konstrukce
	Sousedství	Přístup		Střeška
	Přítomnost v lokalitě	Oplocení		Dveře
		Osvětlení		Okna
		Vjezd		Zabezpečení
				Kontrola vstupu
				Kontrola vjezdu
				Úroveň dohledu
				Kamerový systém

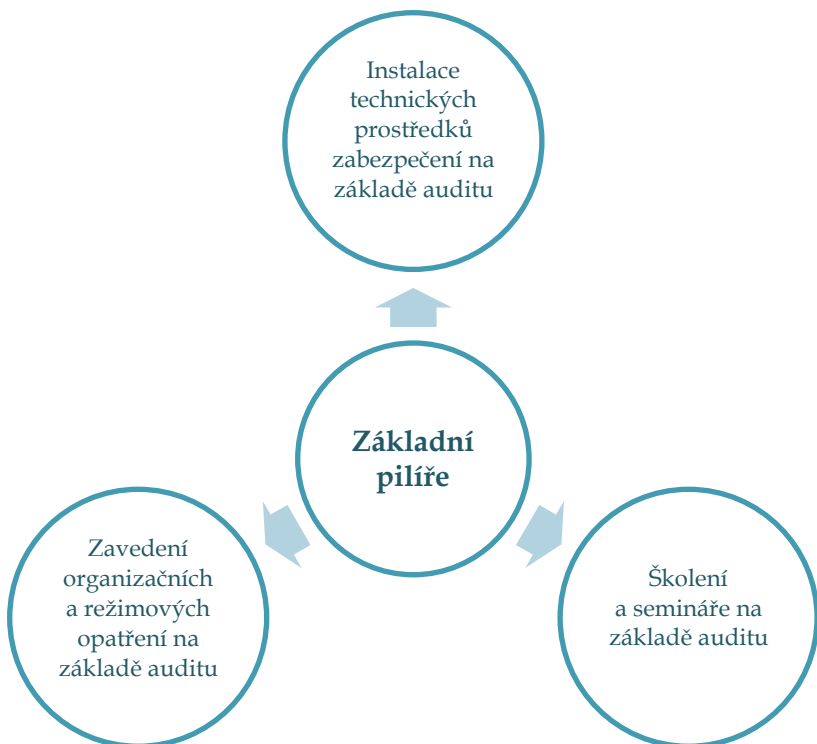
Tabulka 3: Vymezení stěžejních a sledovaných parametrů. Zdroj: ČSN 73 4400

Očekává se, že zřizovatelé a jednotliví odpovědní pracovníci budou s normou a metodikou aplikace bezpečnosti seznámeni v rámci školení a seminářů. Cílem je sjednocený postup a efektivní ochrana na úrovni prevence. Více viz kapitolu 3.

Poznámky ke kapitole 2:

Metodika aplikace ČSN 73 4400

V této kapitole se dozvíme více o teorii řízení rizik v kontextu ČSN 73 4400. **Základem aplikace normy jsou tři bezpečnostní pilíře, které ukazuje obrázek č. 2.** Častým omylem školských zařízení je pouhá instalace technických prostředků (zabezpečovací systém, kamery, kartový systém, turnikety, generální klíče atd.), a to bez vzájemné vazby. Ve snaze šetřit a zadávání veřejných zakázek na nejnižší cenu jsou často instalované systémy autonomní, bez možnosti společné komunikace a řízení, bez zpětné analýzy a dalších nezbytných požadavků.

Obrázek 2: Asociace bezpečná škola – základní rovnocenné pilíře bezpečnosti.
Zdroj: Směrnice auditu ABS

Technologie jsou důležitým podpůrným prostředkem, který usnadňuje dodržování režimových opatření. Bez nastavení režimu (byť se může zdát pro všechny omezující) a odborných školení a seminářů je pouhé řešení na úrovni instalace technických prostředků nekonceptní a neúčinné. Byť o nich norma mluví jako o důležité složce řešení bezpečnosti, není to řešení jediné. **Platí základní pravidlo, že technika se instaluje na režimové požadavky, nikoliv obráceně.** Proces řízení znázorňují obrázky na následujících stranách.

Audit jako vstup k aplikaci normy

Vstupem pro nastavení bezpečnostních opatření je kvalitně provedený audit. Smyslem auditu není kritizovat vedení školy ani ukazovat na chyby v řízení této specifické bezpečnosti. Audit je dle normy nezbytný k dalšímu smysluplnému procesu řízení bezpečnosti ve školských zařízeních. (7. kapitola ČSN 73 4400)

Audit (nebo bezpečnostní posouzení):

- Vyhledá a definuje bezpečnostní hrozby a z nich plynoucí rizika
- Zjistí skutečný stav bezpečnostních opatření ve školském zařízení
- Porovná skutečný stav s požadovaným stavem bezpečnostních opatření
- Stanoví míru ohrožení (rizika) pro školský subjekt
- Popíše a definuje nápravná opatření

Základní pojmy v auditu

Audit pracuje s těmito normativními pojmy:

- Hrozba: Je to událost, která může nastat vzhledem k posuzované organizaci (subjektu)
- Riziko: Vyplývá z možné hrozby (události). Pokud událost nastane, nese s sebou ve vztahu k organizaci různou míru rizika

V rámci auditu je tedy potřeba identifikovat možné hrozby a z nich plynoucí výši rizika. Stejná událost může být různě vysokým rizikem podle toho, kdy a kde nastane. (Například hrozba demonstrace 1 000 lidí v Praze je výrazně nižším rizikem než ta samá demonstrace v malé obci.)

Pro identifikaci rizik a jejich následnou kategorizaci lze využít metody a techniky, které jsou doporučeny v normě ČSN EN 31010 - Management rizik - Techniky posuzování rizik.

V rámci prvního úkonu je vhodné využít metody a postupy pro identifikaci rizik. Jedná se zejména o:

- brainstorming
- SWOT analýzu
- strukturované pohovory a dotazníková šetření
- kontrolní seznamy
- historická data o bezpečnostních incidentech ve školách a školských zařízeních v lokálním, regionálním, národním i mezinárodním kontextu
- odborně zpracovaný bezpečnostní audit a bezpečnostní posouzení

Stanovení úrovně rizika (R) je vypočteno na základě součinu pravděpodobnosti vzniku bezpečnostních incidentů (P), zranitelnosti (Z) aktiva (objektu školy) a závažnosti následků (dopadu – D).

$$R = P \times Z \times D$$

Kde je:

- R – stanovení úrovně rizika
- P – pravděpodobnost vzniku události – hrozby (bezpečnostního incidentu)
- Z – zranitelnost aktiva (zranitelnost společnosti)
- D – závažnosti dopadu (následků)

Metodika auditu

V rámci zkušeností z prováděných auditů je vytvořena metodika k snadnější aplikaci normy do praxe ve spolupráci s MV, odborem prevence kriminality, a Asociací bezpečná škola. Využívá způsoby analýz popsanych výše a kombinuje jejich využití.

Norma sama nabízí v příloze možnost provést si sám jednoduchý audit bezpečnosti. Tento audit poskytnete školskému zařízení jednoduchý výstup (tzv. „self“ audit).

	Míra (úroveň) rizika	Hodnota	Přijatelnost míry rizika
5	Velmi vysoká	<80;125>	Nepřijatelná
4	Vysoká	<36;79>	
3	Střední	<16;35>	Podmínečně přijatelná
2	Nízká	<5;15>	Přijatelná
1	Velmi nízká	<1;4>	

Tabulka 4: Stanovení přijatelnosti rizik dle ČSN při provedení „self“ auditu.
Zdroj: ČSN 73 4400

Audit provedený vyškoleným odborníkem je důkladnější, komplexnější a objektivní.

Audit vyhledá definované hrozby a stanoví míru rizika pro konkrétní školské zařízení. Míra rizika je stanovena na základě parametrů definovaných normou a ve vztahu ke specifikům, jako je lokalita, skladba žáků, stavebně konstrukční provedení, vybavení bezpečnostní technikou, zavedený režim a jeho dodržování, a podle dalších hledisek.

Nebezpečím „self“ auditu je reálné riziko neobjektivního náhledu na „sebe sama“ a snaha zlehčovat nebo nevidět kritická a slabá místa.

Audit konaný auditorem obsahuje tyto kroky:

1. Společnou úvodní schůzku s vedením posuzovaných škol, vysvětlení základních pojmů a dotazů, projití dotazníku k auditu.
2. Formou dotazníku i auditorem osobně je škola zkoumána z mnoha výše uvedených hledisek.
3. Osobní návštěvu každého zařízení (budovy) a rozhovory s ředitelem, ekonomem, školníkem, výchovným poradcem, metodikem prevence atd.
4. Je provedena fotodokumentace školy, všech vstupů, krizových a rizikových míst a jejího perimetru.
5. Je provedena kontrola a validace dokumentace (školní řád, poplachové směrnice a další ve vztahu k bezpečnostním incidentům). Její výstupy jsou uvedeny v auditu.
6. Je zpracován výstup pro zřizovatele ve formě jednoho souhrnného souboru s pojmenováním celkového stavu a s návrhy opatření.

7. Je zpracován výstup na úrovni jednotlivých budov škol a zařízení, jako jsou mateřské školy, domovy mládeže, domy dětí a mládeže atd. Obsahuje konkrétní poznatky auditora a návrhy opatření.
8. Může být proveden kvalifikovaný odhad nákladů vedoucích k „bezpečnému“ stavu.
9. S výstupy jsou osobně seznámeni představitelé zřizovatele a ředitelé.
10. Výstupy z auditu jsou „startem“ k návrhu uceleného řešení bezpečnosti.

Tabulka 5: Deset bodů v metodice postupů auditu. Zdroj: Směrnice auditu ABŠ

Deset bodů popsaných výše definuje postup a metodiku pro audit nebo bezpečnostní posouzení.

Auditní dotazník

V současné podobě jsou v auditním dotazníku kompletně implementované požadavky ČSN 73 4400. Je rozdělen do čtyř základních kapitol podle zkoumané oblasti a poskytuje pro auditora ucelený pohled na školské zařízení.

Asociace bezpečná škola připravuje ve spolupráci s MV systém školení auditorů a systém školení pro bezpečnostní pracovníky školy. Profesionální pohled na školské zařízení by měl být sjednocen. Cílem je přinášet v rámci České republiky jednotný pohled na nastavení bezpečnosti, a to na základě zkušeností s aplikací normy v praxi.

Úvodní strana sumarizuje veškeré budovy školského zařízení. Celá řada školských subjektů je umístěna v rámci areálů (typické stavební dělení u základních škol na „malý“ a „velký“ stupeň). Řada škol má oddělené tělocvičny, školní provozy (dílny), jídelny a další. Každá budova musí být popsána a hodnocena jako nedílná součást posuzovaného subjektu.

Dotazník je připraven v elektronické podobě pro editaci rozličně velkých objektů.

Oddíl A) Základní popis posuzovaných budov			
1) Celkový počet využívaných budov, které jsou samostatné stojící (například školní jídelna, tělocvična, atd.)			
Číslo budovy	Název budovy	Vzdálenost od hlavní budovy	Jaké bezpečnostní systémy jsou s hlavní budovou propojeny
1			Adresa
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
Pozn.: Každá budova bude mít vyplněn samostatný dotazník počínaje oddílem B) jednotlivé budovy budou součástí fotodokumentace			

Stránka 1

Obrázek 3: Úvodní strana dotazníku. Zdroj: Směrnice auditu Asociace bezpečná škola

Oddíl B) Stavebně - technické prostředky zabezpečení (ČSN 73 4400 a normy v ní jmenované)												
Budova č.:												
1) Technické prostředky fyzické a objektové bezpečnos												
a) elektronické												
System	Instalován + stáří	Pravidelný senis a údržba	Roční funkční zkoušky a revize	Napojení na GSM, ACS na SW PC atd.	Napojení na PCO (u CCTV na záznam. zařízení)	Propojení do systému PZTS	Napojení na systém elektronické třídní knihy	Pravidelné používání (dení/noční režim)	Pověřená obsluha (jméno, funkce)	Obsluha má svůj jedinečný kód	Sevisní smlouva o pravidelné údržbě	Další pozn.
PZTS (EZS)												
CCTV												
Dveřní komunikace												
ACS (kartový systém)												

Obrázek 4: Audit technických prostředků (oddíl B). Zdroj: Dotazník školy P12

Využití normy spolu s dotazníkem umožňuje kvalifikovaně porovnávat požadované bezpečnostní nastavení se skutečností. V rámci posouzení více škol jednoho zřizovatele je navíc možné kvalifikované srovnání.

Nejčastější výstupy z již auditovaných škol

Audity ukazují nejednotný přístup k problematice bezpečnosti. Často jsou podceňována základní pravidla. Příkladem na řadě škol je klíčový režim. Klíče jsou často volně přístupné, nesystémově uložené a bez identifikace výdeje. Škola například neví a nemá ošetřeno, kolik klíčů bylo zkopírováno a může být volně mezi osobami, které již do školy nemají mít přístup.

Obrázek 5: Chybný klíčový „režim“ školy. Zdroj: Audit Asociace bezpečná škola

Další opakující se výstupy auditů jsou například:

- Neexistující objektivní evidence návštěv či třetích osob vstupujících do objektů a možný volný pohyb osob v objektech školy.
- Do areálu školy mohou volně najíždět dopravní prostředky.
- Vstupy (dveře) jsou časově a organizačně ošetřeny nesystémově.
- Nejsou zavedena bezpečnostní pravidla, režim není pravidelně a systematicky kontrolován ani validován.
- Nedodržování bezpečnostních pravidel nevede k sankcím.
- V řadě školských zařízení není ani přesná, ani jasná právní delegace rolí, ani správný postup v případě mimořádných událostí.
- Není prováděno systematické školení a cvičení všech zaměstnanců školy v prevenci ochrany před útočníkem ve škole ani cvičení postupu UTEČ - SCHOVEJ SE - BOJUI.
- Nedostatečné a nesystematické využívání instalovaných technických prostředků bezpečnosti.
- Instalace technických prostředků na většině škol neodpovídá základním požadavkům na ochranu vstupů (perimetru) a osob, systémy jsou instalovány jako pouhá ochrana majetku.
- Spoléhání na technické vybavení jako jediný nástroj bezpečnosti.
- Podcenění volně přístupných nástrojů, náradí a zařízení, které by mohly sloužit jako zbraň v případě útoku nebo být ohrožením pro osoby, které chtějí útoku zabránit, včetně zakročujících policistů.

Uvedené body zdaleka nedefinují celý rozsah zjištění.

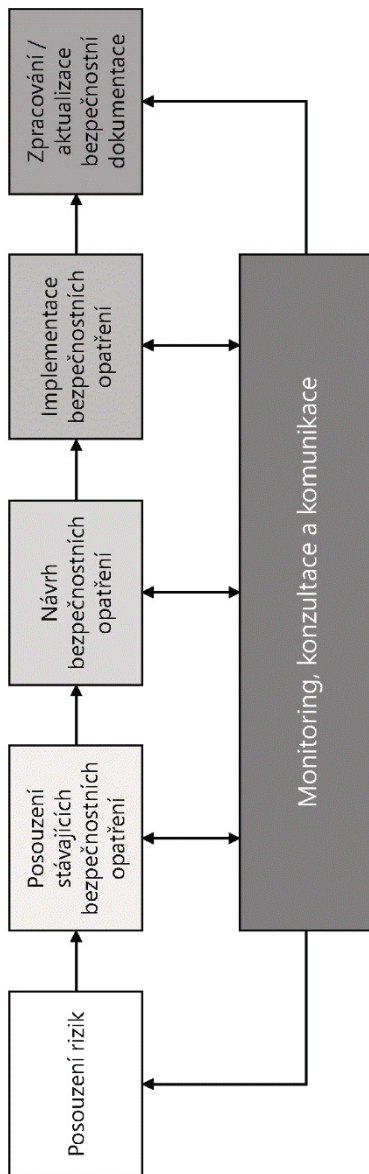
Ze současné praxe je v rámci auditů častým výsledkem doporučení, aby školské zařízení například zastavilo investice do technických prostředků až do doby, kdy bude zpracován opravdový a odborně fundovaný projekt a budou nastavena bezpečnostní pravidla pro daný objekt.

Správné nastavení všech parametrů je jedním z cílů popisované ČSN. Jak má v duchu normy vypadat nastavení parametrů, ukazuje další část.

Nastavení bezpečnostních parametrů dle ČSN 73 4400

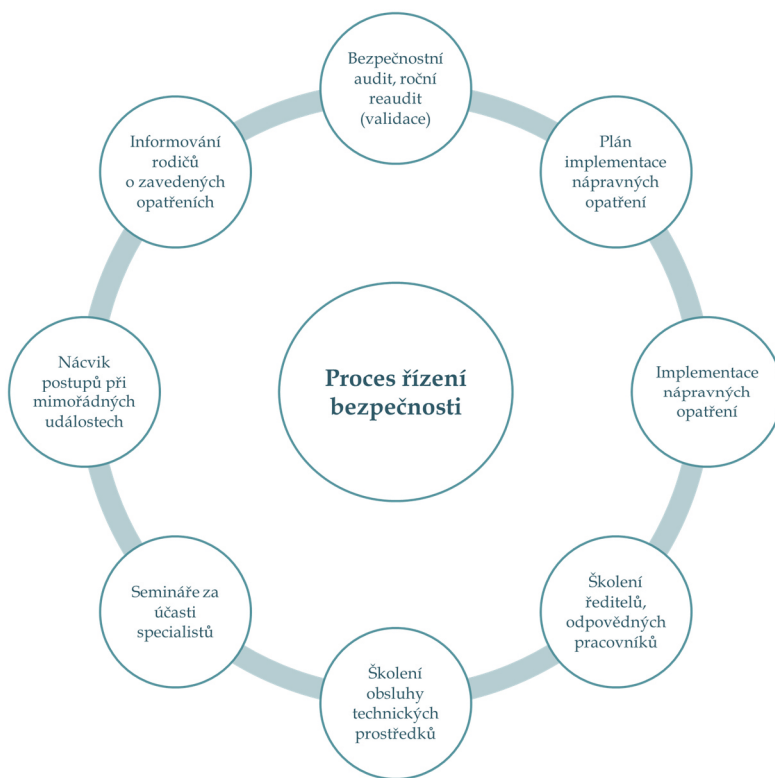
Jak ukázal předešlý oddíl, základem pro nastavení a implementaci bezpečnostního standardu je audit.

ČSN 73 4400 (kapitola 9) definuje následující průběh:

Obrázek 6: ČSN 73 4400 (kapitola 9) – proces zavedení bezpečnostních opatření.
Zdroj: ČSN 73 4400

Tento proces znázorňuje proces posouzení rizik, posouzení stávajících bezpečnostních opatření, návrh bezpečnostních opatření, implementace bezpečnostních opatření, zpracování nové nebo aktualizace stávající bezpečnostní dokumentace o nová bezpečnostní opatření. Celý proces je cyklický a je spojován neustálým monitoringem bezpečnostní situace, konzultací a komunikací se zúčastněnými stranami v rámci zajišťování ochrany osob a majetku ve školách a školských zařízeních. Komplexní bezpečnostní proces je detailněji znázorněn v grafu níže:

Obrázek 7: Asociace bezpečná škola – proces řízení bezpečnosti ve školských zařízeních. Zdroj: Směrnice auditu ABŠ

Cyklický proces je nezbytným základem pro udržení nastaveného standardu a korekci opatření dle aktuální situace.

Obdobně jako u vyhrazených požárně-bezpečnostních zařízení (vyhláška MV č. 246/2001 Sb.), u řízení bezpečnosti na úrovni BOZP a dodržování zákonných požadavků na požární bezpečnost (roční kontroly OZO) **by měl být i cyklický bezpečnostní proces zakotven v povinnostech provozovatele školského zařízení.**

Dodržování bezpečnostních pravidel, režimových nastavení, údržba technických prostředků, školení atd. by měly být součástí ročního validačního procesu. Pojmem validace je myšleno systematické, dokumentované komplexní provádění zkoušek a testů, které prokážou spolehlivost všech nastavení, jež bezpečnostní proces ovlivňují (například penetračními testy).

Jakmile školské zařízení projde auditem, mělo by bezodkladně, dokud jsou veškeré výstupy z auditu plně aktuální, zahájit proces dle grafu na obrázku 7.

Plán implementace nápravných opatření z auditu

Problematika zavádění opatření je složitá a rozsáhlá. Prvním krokem musí být logicky sestavený plán jednotlivých kroků vedoucích k požadovanému standardu bezpečnosti. Plán musí být vytvořen spolu s vedením školského zařízení a za ideálního stavu s účastí zřizovatele.

Plán bude obsahovat jednotlivé kroky s definovaným a požadovaným rozsahem a průběhem. Bude časově vytyčen (bude mít časové milníky) a pravděpodobně bude mít i vyčíslené finanční náklady. Součástí je i plán případné implementace technických prostředků bezpečnosti (systémy generálního klíče, dveře v požadované bezpečnostní třídě, kartové [přístupové] systémy, kamerové systémy a další dle potřeby).

Implementace nápravných opatření

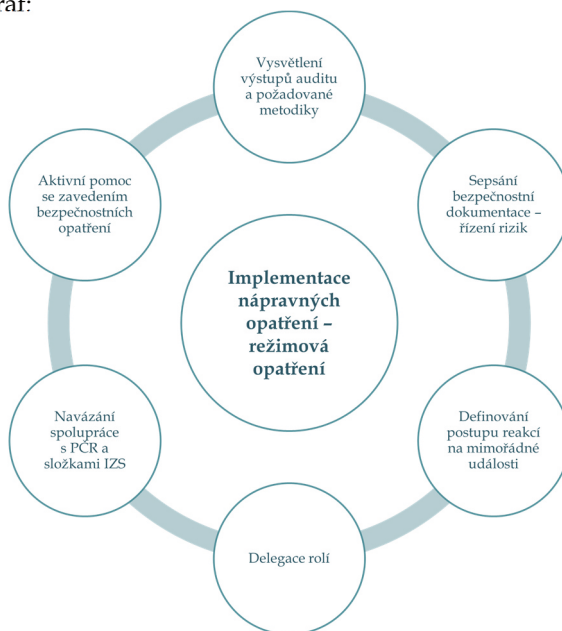
Prvotním krokem bude vytvoření a sepsání bezpečnostní dokumentace pro řízení rizik. Popisovaná norma je v nastavení parametrů poměrně jasně a přísně definovaná s odkazem na celý soubor dalších norem. Pomocníkem může být také Metodický pokyn MŠMT, č. j. MSMT-1981/2015-1, Minimální standard bezpečnosti.

V této fázi bude nutné připravit se na diskuse mezi vedením školy a ostatními zaměstnanci, žáky a rodiči, komunikovat, co u nich zavést do praxe možné je a co nikoliv. Rysem těchto diskusí může být neochota přijímat bezpečnostní, a tedy do určité míry restriktivní opatření.

Dále citujeme jeden z výstupů auditní zprávy (citována konkrétní zpráva pro soubor školských zařízení):

„Na straně školských zařízení je jevem neochota zpřísnit (někde výrazně zpřísnit) režim provozu za účelem dosažení koncepčního řešení a zvýšení bezpečnosti osob. Obvyklým argumentem bylo tvrzení, že zavést do praxe režimová a organizační opatření je prakticky nemožné, nemožná je jejich vymahatelnost na pedagogickém sboru, zaměstnancích a žácích či klientech. Pro tento fakt byla používána řada ‚logických‘ argumentů, proč ‚to nejde‘, a to, ačkoliv jsou v regionu školy, které v každodenní praxi dokazují opak a ani jejich cesta k prosazování a dodržování bezpečnostních pravidel nebyla jednoduchým a krátkým procesem.“

Minimální rozsah bezpečnostní dokumentace a procesu ukazuje následující graf:

Obrázek 8: Asociace bezpečná škola – proces implementace nápravných opatření.
Zdroj: Směrnice auditu ABŠ

Dokumentace opatření sestavená v rámci této části procesu je klíčovým prvkem pro řešení bezpečnosti. Tato dokumentace by měla být jednou ročně validována. Každý z bodů grafu je samostatným a důležitým prvkem v nastavení bezpečnosti. Detailně je má v duchu normy rozpracovány Asociace bezpečná škola.

Školení ředitelů a odpovědných pracovníků

Poté, co je dokumentace sepsána a parametry nastaveny, musí proběhnout školení na úrovni managementu a vedení školy. Především ti se musí plně ztotožnit s požadovaným přístupem k řízení bezpečnosti. **Pokud tito pracovníci nepřijmou nastavený standard za svůj, nebude proces implementace úspěšný.**

Teprve následně bude proškolen ostatní personál.

Podle rozebírané ČSN, kapitola 10, citujeme: „Všechn pedagogický personál, administrativní i techničtí pracovníci by měli být proškolení v souladu s požadavky, které jsou stanovené v interních dokumentacích školy. Znalosti všech pracovníků školy by měly být periodicky prověřovány v ročních intervalech.

V rámci interní dokumentace by měla být vymezena osnova a rozsah školení, ve kterých by měla být vnesena bezpečnostní rizika a hrozby v kontextu místního i celorepublikového výskytu, u nichž je předpoklad realizace ve školách a školských zařízeních. Nadále by pravidelná školení měla obsahovat seznámení s opatřeními směřujícími k ochraně chráněných zájmů před realizací bezpečnostních rizik. Nedílnou součástí je taktéž nácvik zvládání bezpečnostních incidentů ve školách a školských zařízeních.“

Školení obsluhy technických prostředků

Praxe ukazuje, že i tam, kde jsou technické prostředky instalovány, dochází k degradaci jejich bezpečnostní funkce, a to nesprávným používáním a nedodržováním režimu používání.

Funkční zkoušky a revize systémů technické ochrany zahrnující mechanické a technické prostředky systémů fyzické ochrany musí být provedeny v souladu s technickými normami a požadavky výrobců jednotlivých technických zařízení. Specifické požadavky na funkční zkoušky a revize systémů technické ochrany jsou charakterizovány v příslušných dotčených technických specifikacích.

Systémy technické ochrany musí být spravovány vyškolenou osobou, jejíž znalosti jsou periodicky prověřovány.

Správou systému technické ochrany se rozumí:

- pravidelná údržba (funkční zkoušky, roční prohlídky, revize)
- bezpečnostní certifikované uzamykací systémy SGHK (roční revize)
- plánování obnovy a rozvoje, zpracování a řízení servisních požadavků
- nakládání se záznamy kamerových systémů v kontextu GDPR
- nakládání s provozní dokumentací, její správné vedení
- správa přístupových oprávnění
- školení zaměstnanců a obsluhy
- bezodkladná detekce závad a řešení následků

V mnoha případech se poměrně moderní systémy nedodržíváním nastavených režimových opatření stávají neúčinnými. Příkladem je nepoužívání identifikačních (dále také ID) karet žáky nebo personálem na vstupu, ačkoliv je ve škole kartový systém zaveden. Porušování nastaveného opatření nevede k postihům.

Znalost funkce a režimu technických prostředků vede i k jejich správné instalaci v rámci objektu.

Obrázek 9: Správně instalované technické prostředky včetně navigace (ISŠTE Sokolov). Zdroj: Asociace bezpečná škola

Obrázek 10: Dveře do třídy (vločky s knoflíkem) dle ČSN 73 4400 sloužící k uzamčení žáků před útočníkem. Zdroj: Asociace bezpečná škola

Semináře za účasti specialistů

Již od zveřejnění této normy probíhá v rámci České republiky k ČSN 73 4400 řada odborných seminářů. Semináře pomáhají vzdělávat, popularizovat a vyzdvihnout smysluplnost požadavků bezpečné školy v kontextu vývoje bezpečnosti.

V rámci zavedení bezpečnostního režimu jsou pravidelné semináře nezbytné. Pomohou pracovníkům škol stále vnímat problematiku jako aktuální. Informují o vývoji norem a zákonných požadavků. A v neposlední řadě vedou k výměně zkušeností.

Rámcové programy vhodných seminářů jsou obsaženy v 5. kapitole.

Nácvik postupů při mimořádných událostech

Jedno z nejdiskutovanějších témat, která čepí hladinu jak v médiích, tak mezi laickou i odbornou veřejností. V rámci školských zařízení se v České republice odehrávají mnohdy „divoké“ a nekoncepční nácviky. Samostatnou kapitolou jsou nácviky za účasti žáků nebo nácviky s bezpečnostními agenturami nebo bezpečnostními „specialisty“. Tyto nácviky často nerespektují skutečnost, že **ozbrojenou složkou se zákonnými pravomocemi a profesionálním výcvikem je zde Policie České repub-**

liky, případně další složky IZS. Řada nácviků není schopna postihnout taktické vedení zásahu ozbrojených složek státu (Policie ČR) ani správné chování v rámci zásahu.

Umístění nácviku do druhé poloviny grafu (obrázek č. 7) je logickým vývojem prvotního nastavení režimových opatření, která lze při nácviku útoku otestovat na účinnost.

Příkladem fundovaného přístupu, který podpořilo MV finanční dotací, je projekt „Ozbrojený útočník ve škole“, kde se učitelé učí aplikovat v krizové situaci metodiku USB (UTEČ – SCHOVEJ SE – BOJUI).

Nácvik metodiky USB by se měl stát ve školách zavedeným standardem a alespoň jedenkrát ročně se opakovat.

Informování rodičů o zavedených opatřeních

Rodiče budou v případě mimořádné události mezi prvními, kdo se bude snažit do školského objektu „dostat“, a budou pravděpodobně (byť neúmyslně) komplikovat práci Policie ČR.

Důkladná informovanost o nastavených opatřeních a fakt, že uvidí opatření v praxi (například tak, že sami nemohou chodit do školy, jak se „jim zachce“ nebo bez identifikace), může do určité míry situaci zklidnit.

Školení rodičům také pomůže lépe chápat opatření, která se jim mohou zdát restriktivní a omezující.

Rodiče jsou aktivní složkou školských zařízení a stejně jako pedagogové se i rodiče musí ztotožnit s minimálním standardem bezpečnosti.

Poznámky ke kapitole 3:

Úskalí aplikace normy ČSN 73 4400

Na cestě k bezpečné škole a nastavení požadovaných parametrů vám bude pravděpodobně stát celá řada domnělých či skutečných úskalí. Tato úskalí bude nutné řešit a věnovat jim pozornost.

Finance

Častý argument, proč „bezpečnost nelze implementovat“. Uváděným důvodem je cena technických prostředků. Nicméně škola může být bezpečná i s minimem technických prostředků, pokud správně nastaví bezpečnostní režim a organizaci. Technické prostředky jsou významným pomocníkem, nikoliv však jediným a základním řešením. Zde už není argumentem finanční náklad, ale ochota či neochota problém řešit.

Grafy na následující straně správně ukazují význam režimových opatření jako celku včetně techniky. Nesprávný režim používání techniky dle grafu na obrázku 12 bezpečnost výrazně snižuje.

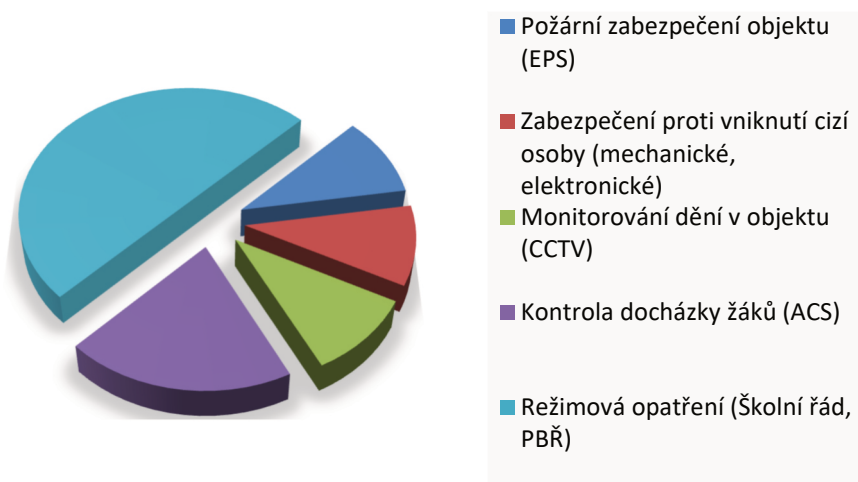
Provázanost techniky a režimových opatření vyjadřují grafy na následující straně.

Právní vymahatelnost ČSN 73 4400

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon, § 29 odst. 2 ukládá: „Školy **zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání** a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb a poskytují žákům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví. Ministerstvo školství stanoví vyhláškou opatření k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání ve školách a školských zařízeních a při činnostech s ním souvisejících.“

Popisovaná norma ČSN 73 4400 má pomoci k naplnění tohoto zákonného požadavku. Dokud se norma nestane součástí například prováděcí vyhlášky ke školskému zákonu, bude její vymahatelnost složitá.

Jedinou výjimku bude tvořit situace, kdy se norma dostane do procesu projekční výstavby (nové nebo na rekonstrukci) a její aplikaci bude vyžadovat sám investor.

Obrázek 11: Vliv bezpečnostních opatření na bezpečnost žáků. Zdroj: Statistické údaje ABŠ

Obrázek 12: Vliv bezpečnostních opatření v závislosti na lidském faktoru. Zdroj: Statistické údaje ABŠ

Konflikt s požárními normami

Bezpečnostní a požární normy (například vyhláška MV 246/2001 Sb., ČSN 73 0810 a ČSN 73 0802) jsou ve svých požadavcích na řešení vstupů do škol a jejich uzavření v relativním konfliktu. Zatímco bezpečnostní pracovník by rád viděl vstupy škol uzavřené a uzamčené, požární normy vyžadují dveře po směru úniku vždy otevřené. Požární zákon, vyhlášky a normy jsou právně vymahatelné. Řada bezpečnostních aplikací, které již školy provedly, porušují tyto zákonné normy. **Škola má například uzavřeny vchody na únikových cestách nebo jsou dveře „drženy“ systémy, které jsou provedeny v rozporu s požárními požadavky.**

Školy riskují kontrolu Hasičského záchranného sboru a finanční postihy. I tento fakt konfliktu norem by měl školy vést k tomu, aby na bezpečnostní řešení měly projekt schválený (projednaný) s HZS (Hasičský záchranný sbor – oddělení stavební prevence).

Návrhu řešení bezpečnosti by vždy měl předcházet projekt. **Bezpečnostní řešení vstupů bude vždy zasahovat do požárně-bezpečnostního řešení a musí ho plně akceptovat. Nebo musí provozovatel nechat zpracovat nové řešení s implementovanými požadavky na bezpečnost.** Ve školách je při auditech mnohdy vidět chybné řešení. Je nejen v rozporu se zákonem, ale svým provedením je nebezpečné, s vysokým rizikem ztrát na životech při potřebě z budovy školy bezpečně uniknout (evakuovat se), a to ať při požáru, nebo z důvodu ozbrojeného útočníka či agresora ve školní budově.

Řešením do budoucna by bylo vytvoření pracovní skupiny, která by v rámci norem hledala cestu k řešení konfliktních požadavků.

Sjednocení principů a postupů k bezpečnosti škol

Současný stav ukazuje značnou roztržičnost přístupů k řešení bezpečnosti ve školách. I zde mnohdy platí, že co odborník, to jiný nebo odlišný názor. Cílem této publikace je sjednocení metodiky „Bezpečné školy“ s normou ČSN 73 4400 a nastavení jednotných, a především funkčních principů.

Dostupnost normy

Na rozdíl od zákonů a vyhlášek nejsou ČSN (EN) normy volně přístupné. Laická veřejnost o nich není informována a normy se musí kupovat. Pro mnohé školy to znamená, že o normě nevědí, nechápou její

význam a do jejího nákupu nebudou investovat. Norma je bezplatně přístupná na webových stránkách Ministerstva vnitra (www.mvcr.cz). Stačí zadat její název do vyhledávače (ČSN 73 4400).

Obrázek 13: Uzavření únikových dveří školou jako řešení bezpečnosti. Zdroj: Audity Asociace bezpečná škola

Poznámky ke kapitole 4:

Vzdělávání jako základ připravenosti

Kontinuální vzdělávání je nedílnou součástí každé profese a nejenak je to i u profese pedagogické a činnostem k ní vztažené. Na toto brala zřetel jak tzv. Bílá kniha vzdělávání, tak i současné Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 a taktéž Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+.

Vzdělávání v této specifické oblasti by mělo zahrnovat alespoň několik základních témat v rámci seminářů. Ideálním stavem je vzdělávání nejen na úrovni vedení školy, ale kompletně všech zaměstnanců.

Příprava na mimořádné události formou nácviků a vzdělávacích programů se již stala rutinní a často povinnou součástí života pedagogických pracovníků a studentů v zemích, které opakovaně čelily tragickým následkům útoků na školy.

Praxe ukazuje, že přímým důsledkem neznalosti bezpečnostních postupů jsou zbytečné oběti na životech. To je nepřípustná daň, kterou nemůže ospravedlnit nedostatek finančních prostředků nebo falešný pocit bezpečí, protože je tato událost „málo pravděpodobná“.

Stejně jako vzdělávání v oblasti bezpečnosti práce a požární bezpečnosti, i tato oblast by měla být předmětem opakovaného vzdělávání. Školení musí reflektovat možnou obměnu zaměstnanců (fluktuace, odchody do důchodu atd.), periodicky se měnící složení žáků a měnící se podmínky a prostředí uvnitř i vně školského zařízení.

Důležité je si uvědomit, že vzdělávání v této oblasti není jen jakousi pomyslnou nutností splnit kvótu, ale naopak velice důležitý aspekt, jehož zvládnutí má dopad jak na profesní, tak i na osobní rovinu vzdělávaných. **Otázka bezpečnosti a připravenosti na mimořádné události je totiž komplexní a znalosti a dovednosti takto získané lze použít v mnoha různých situacích, se kterými se setkáváme jak v našich profesních, tak i osobních životech.**

Navíc takto získané vědomosti a znalosti mohou pedagogové dále přenášet na své žáky a studenty v rámci výuky, třídnických hodin a jiných aktivit. Z pohledu viktimologie se pak jasně ukazuje, že vzdělání a připravenost na mimořádné události významně redukuje jejich dopad na daného jedince a taktéž zvyšují pravděpodobnost rychlejší a funkčnější adaptace na tento typ situací. Jinými slovy ve fázi přípravy na mimo-

řádné události můžeme nejen zamezit či snížit riziko jejich výskytu, ale také v případě onoho výskytu výrazně minimalizovat jejich dopady. Naopak snaha o vytěsňování či potlačování dané problematiky či hra na nezasáhnutelné či nezničitelné vede k pravému opaku, tedy k prohloubení následků mimořádné události a obtížnější adaptaci na ni. Jinak řečeno, podobně jako ve zdravotnictví, i zde je lepší investovat do prevence či včasné diagnózy nežli do následné velice nákladné a mnohdy problematické léčby.

Seminář: Základy bezpečné školy

Seminář je určený pro všechny zaměstnance školy, pedagogické i provozní (nepedagogické). **Probíhá přímo ve škole, formou prezentace a interaktivní diskuse. Poukazuje na soubor opatření, díky kterým se zintenzivní schopnost všech zaměstnanců vnímat vlastní prostředí z pohledu prevence kriminality, pomůže naučit se správně reagovat na mimořádnou událost.** Požadované reakce na mimořádné události jsou mnohdy zcela odlišné. Jinak probíhá cvičení na požár, úplně opačná reakce je na vstup agresivní osoby do budovy školy s úmyslem zranit či zabít. Je důležité zdůraznit, proč je žádoucí zavést pravidelné cvičení na mimořádné události do ročních plánů školení. Osvojení návyků daných postupů je při stresové zátěži, spojené s průběhem mimořádné události, velmi přínosné.

Bezpečnost je ochrana před hrozbami a riziky. Je to stav, který není měřitelný a nelze ho nastavit konstantně na trvalo. Jedná se o pocit, který je ovlivnitelný vnějším prostředím. **Zaměstnanci se naučí, jak vyhledávat rizika a jak je ošetřit, aby se co nejvíce snížila možnost vzniku incidentu nebo mimořádné události.** Legislativa a mnohdy zaměstnanci školy jsou přesvědčeni, že za bezpečné prostředí a s tím spojených nastavených procesů zodpovídá vedení školy. Ze školského zákona vyplývá, že **bezpečnost je prioritou všech pedagogických i nepedagogických zaměstnanců školy. S těmito faktory jsou všichni při semináři seznámeni.**

Součástí poskytnutých informací je související legislativa, ČSN 73 4400 a metodika, například „Minimální standardy bezpečnosti“ vydané Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (dále jen „MŠMT“), které ukazují, jak právnické osoby vykonávající činnost školy nebo školského zařízení aplikují standardy k zajištění fyzické bezpeč-

nosti ve škole. **Jedná se o opatření prostorová, organizačně-technická, personální a opatření v oblasti zpracované dokumentace.** Soubor opatření má zajistit fyzickou bezpečnost, ale i psychickou bezpečnost žáků a nesmí snížit komfort žáků.

Problematika minimálního standardu bezpečnosti je prezentována v těchto rovinách:

- **Prevence předcházet mimořádným událostem** (technická opatření, poučení zaměstnanců a žáků, nácvik řešení mimořádných událostí dle specifických podmínek škol, přehled o cizích osobách v objektu, spolupráce se složkami Integrovaného záchranného systému aj.).
- **Účinně a efektivně reagovat na mimořádnou událost**, která nastala, a snažit se o omezení škod na životech a zdraví zaměstnanců a žáků.
- **Vyhodnotit mimořádnou událost a přijmout opatření**, aby se nemohla opakovat ze stejných příčin i v budoucnu.

Seminář seznámí s principy bezpečnosti ve škole, informuje o aktuálních hrozbách a ukazuje, jak analyzovat rizika. Těmi je například neoprávněné vniknutí do objektu, přítomnost neznámého nebo nebezpečného předmětu nebo látky ve škole, útok vedený zvenčí či zevnitř, brání rukojmí, vandalismus, šikana, kyberšikana a jiné rizikové chování.

Posluchači pochopí, že **fenomémem dnešní doby není „jen“ incident nebo mimořádná událost vyvolaná podněty zvenčí, ale naopak často událost z vnitřního prostředí.** Disociální chování lze často zvládnout běžnými pedagogickými prostředky, ale závažnější výchovné problémy, jako je například asociální chování, mohou vést k násilné činnosti s dopadem na přítomné (žáky, zaměstnance školy). Seminář poukazuje na fakt, že někdy bývá situace nedostatečně vyhodnocena nebo rizikové chování podceňováno. Z běžné klasifikace agrese vyplývá, že prostředí významně ovlivňuje míru agrese. Změna kolektivu, hormonálních pochodů v rámci vývoje žáka, rodinné zázemí, to vše může narušit stabilní chování žáka, dojde ke změně chování a změně sociálních návyků až k násilným projevům chování. Z klidného žáka se stává introvert (uzavřená osoba) a s depresivními až suicidálními (sebevražednými) sklony.

Většina trestných činů je spáchána v důsledku toho, že pachatel může využít pro páchaní trestné činnosti ve škole snadný přístup do objektu či

areálu a možnost úkrytu. Tyto faktory přispívají ke zranitelnosti chráněných zájmů vůči vnějším rizikům. Je důležité pochopit a vyhledat rizika dle normy ČSN 73 4400. Určit, která jsou pro dané školské zařízení nejvážnější. Zhodnotit současný stav opatření k eliminaci definovaných rizik.

Získání teoretických znalostí, pomůže zjistit, zda je škola nebo školské zařízení bezpečné z pohledu kriminality nebo antisociálního chování, vyhodnotit slabá a silná místa školy, pomůže nastavit pravidla a směrnice pro zvýšení bezpečnosti žáků a zaměstnanců školy.

Seminář pomůže nastavit procesy – jakým způsobem vnímat varovné signály v rámci rutinních činností ve škole. Ukáže, jak předcházet plánované agresii. Jak mít v případě neodvratného vzniku mimořádné události napadení žáka či pedagoga ozbrojeným útočником jasně definované postupy chování všech zaměstnanců školy. Objasní naléhavost zpracované směrnice pro událost „Ozbrojený útočnik ve škole“, která zahrnuje delegace rolí, způsob vyhlášení poplachu, varování ostatních a přivolání pomoci.

Bezpečnost není intuitivní záležitost. Dosáhnout absolutní bezpečnosti ve smyslu nezranitelnosti je nemožné. Závisí na vnějších a vnitřních faktorech, které se dostávají na akceptovatelnou úroveň rizika. **Bezpečnost lze ovlivnit přijetím účelových, preventivních nebo represivních opatření. Každá škola má jiné hrozby, které ovlivňují její bezpečnost. Seminář „Základy bezpečné školy“ efektivně pomůže s nastavením bezpečnosti.** Čím jsou standardizovanější bezpečnostní postupy, tím nižší je míra zranitelnosti.

Seminář: Návuk metodiky UTEČ – SCHOVEJ SE – BOJUI

Seminář je zaměřen na prostředí škol a školských zařízení. Jedná se o soubor preventivních opatření ke zvýšení schopnosti všech zaměstnanců školy účinně a správně reagovat na mimořádnou událost, kterou je vniknutí agresivní osoby do budovy školy s úmyslem zranit či zabít. Seminář se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické.

Informace jsou zaměřené na postupy a metody, které vedou ke snížení pravděpodobnosti výskytu dané hrozby a schopnosti zaměstnanců školy na případnou krizovou situaci účinně a správně reagovat a zmírnit negativní dopady útoku. Rozvíjí informační gramotnost, jaké hrozby se ve škole mohou vyskytnout a jakým způsobem je žádoucí, aby se všichni zaměstnanci zachovali.

Ukáže, kdo je ozbrojený útočník, který přijde do školy s násilným úmyslem, jak vnímat varovné signály a správně nastavit prevenci.

Nácvik standardizovaných postupů při mimořádné události „Ozbrojený útočník ve škole“ může pomoci si myšlenkově a logicky srovnat, jak je nutné se v krizové situaci zachovat a na co se připravit. Specifikuje, jak bude probíhat zásah ze strany Policie ČR, popřípadě zdravotnické záchranné služby. **Posluchači budou odborně seznámeni s emočním dopadem mimořádné události na všechny účastníky.**

Teoretická část probíhá formou promítané prezentace, včetně fotodokumentace dobré praxe. Zahrnuje videa a názorné ukázky.

Skládá se z několika na sebe navazujících částí.

Prevence, rozpoznání a reakce na ozbrojeného útočníka: (2 vyučovací hodiny)

- základy bezpečnosti ve škole,
- vyhodnocení rizik ve škole,
- jak nastavit režimovo-technická opatření, abychom zabránili vstupu neoprávněné osoby do školy,
- okrajově požární bezpečnost - zákonné požadavky na provedení, údržbu, značení a volnost evakuačních cest,
- vyhledávat alternativní evakuační cesty,
- kdo je ozbrojený útočník - charakteristika, případy za zahraničí, útoky v České republice,
- co je zbraň a zda se nedá najít i ve škole,
- co je nutná obrana a krajní nouze,
- varovné signály - vnitřní prostředí - žáci, pedagogové,
- varovné signály - vnější prostředí - rodiče, lokalita,
- standardní postupy při mimořádné události,
- video Policie ČR „UTEČ - SCHOVEJ SE - BOJUI“.

Následná hodina teoretické části je věnována poskytnutí první pomoci při násilných traumatech. První pomoc je v současné době ve školách velmi okrajovou záležitostí. Ačkoliv máme zdravotnictví v České republice na velmi dobré úrovni, zapojení obyvatel do poskytnutí první pomoci cizí osobě je velmi nízké. Obava z nedostatečné znalosti nebo vysoké zodpovědnosti potlačuje vůli poskytnout první pomoc.

Seminář seznámí účastníky, s jakými poraněními se mohou setkat a jakým způsobem poskytnout první pomoc. Na základě vyhodnocení

útoků z minulosti je poskytnutí první pomoci jedna z důležitých aktivit a je velmi reálné, že bude v místě útoku potřebná. Skutečnost, že dojezdová doba pro příjezd Policie ČR a záchranné zdravotnické služby je nízká, ještě nezaručuje, že se obě složky ihned budou schopné dostat do ohniska útoku a poskytnout první pomoc. **Je důležité vědět, jak situaci zvládnout sám bez pomoci okolí, a to možná nejen na několik minut, ale i hodin.** Osvojené informace každý účastník semináře může uplatnit nejen ve škole, ale zároveň v soukromém životě.

Násilná traumata v rámci semináře zahrnují:

- poranění střelné, bodné, sečné,
- poranění způsobená sobě sama v důsledku paniky,
- zástava masivního krvácení,
- polohování.

Součástí první pomoci je i poskytnutí první pomoci osobě v bezvědomí. Kardiopulmonální resuscitaci (KPR) si všichni účastníci mohou vyzkoušet na figuríně. Na závěr teoretické části po nácviku resuscitace zhlédnou video na KPR.

Praktická část probíhá již aktivní formou uplatnění teorie. Všechny standardní reakce chování v případě ozbrojeného útočnicka si účastníci semináře vyzkoušejí v praxi. Probíhají čtyři modelové situace. Vždy je jeden z účastníků postaven do role pedagoga a ostatní do pozice žáků. Pedagog se snaží v každé simulované části, aby postupy, které bude dělat, vycházely z metodiky „UTEČ – SCHOVEJ SE – BOJUJ“.

Metodika UTEČ – SCHOVEJ SE – BOJUJ (USB): (2 vyučovací hodiny)

- UTEČ – evakuace – volné cesty – zásady odlišné od požárního nácviku,
- evakuace – střet s útočником,
- SCHOVEJ SE – invakuace, zabarikádování se,
- BOJUJ – nenacvičuje se boj jako primární nástroj, jen pro případ, když není jiná možnost bránit se útočnickovi,
- událost „Ozbrojený útočnick ve škole“ – delegace rolí, způsob vyhlášení poplachu, varování ostatních, přivolání pomoci. Naučit se správně rozhodnout pro evakuaci, invakuaci.

Získání teoretických a praktických znalostí v případě již neodvratného vzniku mimořádné události napadení žáka či pedagoga ozbrojeným útočником je pro eliminaci rizik a následků události zásadní. Delegace rolí, způsob vyhlášení poplachu, varování ostatních, přivolání pomoci, umění správně rozhodnout, volba evakuace či invakuace, první

pomoc raněným a chování při příjezdu Policie ČR a záchranné zdravotnické služby je efektivně možná, **jen pokud jsou zaměstnanci školy na takové situace systematicky připraveni.**

Seminář: Psychologická příprava na mimořádnou událost

Psychologická příprava zahrnuje seminář na téma prevence a též samotné zvládnutí mimořádné události formou porozumění psychickým mechanismům, které mohou působit při mimořádné události.

Je nutné mít určité porozumění tomu, co se s jedincem v rámci mimořádné události může stát, abychom se na mimořádnou událost mohli adekvátně připravit a minimalizovaly se možné nežádoucí projevy.

Seminář se zaměřuje zejména na porozumění chování a jednání v rámci stresové a mimořádné události. Jde tedy hlavně o seznámení se s různými reakcemi na stres a jejich dopady na fungování jedince v dané události. V rámci kurzu se účastníci obeznámí s různými relevantními stresory, dopadem stresu jak na fyziologickou, tak i psychickou rovinu člověka. Dále s fázemi prožívání mimořádné události a následnou adaptací a také s fenomény, které tuto adaptaci mohou závažným způsobem komplikovat.

V rámci školení se pedagogové mohou dozvědět, jak s takovými reakcemi pracovat, a osvojí si postupy, které zabrání nepříznivému vývoji. Kurz je věnován nejenom otázce chování při a po mimořádné události, ale také zejména fázi před mimořádnou událostí, tedy i tomu, jak se žáky a studenty dané téma probírat, jak s nimi o něm komunikovat a jak i je na tyto situace připravit.

Znalost bezpečnostních postupů a psychologická příprava, se tak jeví jako jedna z nejmocnějších zbraní v ochraně života a zdraví dětí ve školním zařízení.

Seminář: Psychologie a varovné signály pachatele

Tento seminář se zaměřuje na možná nejdůležitější psychologický aspekt bezpečnosti ve školách a školských zařízeních a tím jsou varovné signály, tedy indikátory, které předcházejí a předznamenávají příchod jakéhokoliv ohrožení či útoku, ať už školy či pedagogů nebo žáků a studentů.

Seminář se zaměřuje jak na pojmenování toho, co vlastně varovné signály jsou, tak ale také toho, jak je (ne)vnímáme a následně interpretujeme. Poukazuje na hlavní problémy, které se v této oblasti vyskytují

a tím se jim snaží předcházet. Jeden z velmi důležitých aspektů bezpečnosti a varovných signálů je nejen jejich znalost, ale obecné tematizování této otázky tak, aby se dostala do širšího povědomí a vedla k nastavení funkční atmosféry a pravidel zacházení s nimi.

Varovné signály téměř vždy předcházejí vzniku různých mimořádných událostí, trestných činů či sociálně patologických jevů. Bohužel však bývají rozpoznány až zpětně či se jim nevěnuje dostatečná pozornost. Jen si vzpomeňte, jak často, když sledujeme různé mimořádné či tragické události v médiích, nám v hlavě proběhne myšlenka „A to s tím nikdo nic neudělal? To to nevěděli dříve?“ Seminář na téma varovných signálů učí včasné rozpoznání varovných signálů. Více o varovných signálech v 7. kapitole této publikace.

Seminář: Režimová nastavení školy a implementace bezpečnostní techniky

Seminář propojuje režim a bezpečnostní techniku. Pomáhá škole pochopit vazby mezi požadovaným režimem a skutečně potřebnou bezpečnostní technikou. Posлуhač by měl na základě semináře umět určit skutečné potřeby své školy a nepodlehnout tvrzení „obchodníka“, co vše je pro školu potřebné.

Ukazuje, co všechno by mělo předcházet požadavku na nákup bezpečnostní techniky. Od nastavení bezpečnostního režimu po projektovou přípravu, která zaručí smysluplné zadání zakázky a vazby mezi režimem a technikou.

Pomůže posluchačům rozlišit principy a rozdíly mezi ochranou osob a ochranou majetku. Řada škol implementuje techniku pouze s ohledem na ochranu majetku a instalovaná technika nepomáhá chránit osoby uvnitř objektu.

Seminář dále pomáhá s pochopením normativních požadavků na instalaci a následnou údržbu bezpečnostní techniky. Seznamuje se základními normami a případnými legislativními požadavky v kontextu požárních norem.

Pokud škola prošla bezpečnostním auditem, je seminář zaměřen na konkrétní potřeby a stav školy.

U škol, kde je již technika implementována, se více zaměřuje na práci a využití techniky. Součástí semináře je ucelený tištěný materiál s komplexními informacemi a citací požadovaných norem a vyhlášek.

Poznámky ke kapitole 5:

Instalace technických prostředků

V rámci jednotlivých kapitol jsme se průběžně dotkli technických prostředků zabezpečení, jejich významu a instalace. V této kapitole se zaměříme na to, jak mohou vhodně zvolené a správně instalované technické prostředky přispět ke snížení zranitelnosti objektu vůči definovaným hrozbám.

Časté chyby při instalaci technických prostředků

Hned v úvodu je potřeba si připomenout, že technika sama o sobě bezpečnost nezajistí. V případech, kdy není technické řešení zvoleno správně, může to být spíše ke škodě. Proč? Osoby odpovědné za bezpečnost školy mohou získat falešný pocit bezpečí. Například po instalaci přístupového systému může vzniknout dojem, že se do školy nedostane nikdo neoprávněný. Ve skutečnosti to však může být právě naopak. Kvůli nevhodně nastaveným přístupovým oprávněním nebo třeba jen špatně dovírajícím dveřím je vstup zabezpečen ještě méně než předtím.

To byl jen jeden z mnoha příkladů špatné implementace technických prostředků zabezpečení, se kterými se bezpečnostní auditori na školách setkávají. Pojdme se teď krátce zamyslet nad tím, čeho je dobré se při zavádění technických opatření vyvarovat.

Řešení ze šablony

Unifikované bezpečnostní řešení zkrátka neexistuje. Vzorové řešení může být dobrým vodítkem, které pomůže, aby se při návrhu technických opatření na nic důležitého nezapomnělo. Vždy je ale potřeba ho přizpůsobit potřebám konkrétní školy. Řešení, které je funkční na jedné škole, může být na druhé zcela nepoužitelné. Většina škol má jinou stavební dispozici. Ale i pokud bychom mezi sebou porovnali dvě stavebně naprosto totožné budovy, nalezneme podstatné rozdíly v provozním režimu, personálním obsazení, sociálním prostředí apod.

Špatné určení priorit

Špatné načasování a nekoncepční, případně nekontinuální řešení technického zabezpečení objektu s sebou přináší řadu problémů. Z pohledu bezpečnosti jde zejména o nedostatečné zabezpečení objektu. Například i ten sebelepší přístupový systém osazený na voštinových dveřích

s takřka nulovou průlomovou odolností k bezpečnosti objektu nijak nepřispívá. V neposlední řadě má špatná prioritizace opatření také negativní dopad na ekonomickou stránku.

Zastaralé nebo nedotažené řešení

Bezpečnost není jednorázová záležitost. Kromě toho, že bezpečnostní systémy vyžadují pravidelnou údržbu a kontrolu provozuschopnosti, je potřeba také pravidelně ověřovat, že nastavené řešení odpovídá aktuálním potřebám a režimovým opatřením. Nežádka opakovanou chybou je, že implementace bezpečnostních opatření je ukončena instalací bezpečnostního systému, ale jeho provozu a údržbě již není věnována dostatečná pozornost, případně nejsou vyčleněny dostatečné finanční prostředky. Příkladem polovičatého řešení, které může zároveň vyvolávat falešný pocit bezpečí, je instalace kamerového systému, který je sice funkční, ale kamery nikdo nesleduje ani s nimi jinak nepracuje.

Bez přípravy to nepůjde

Výše uvedené problémy nejsou jediné, se kterými se školy mohou při implementaci bezpečnostních opatření potýkat. Většine z nich se ale dá účinně předejít dobrou přípravou. Investicím do techniky a mechanických zábranných systémů by měla vždy předcházet projektová dokumentace. Projektant by se neměl soustředit jen na jednu technologii nebo jednu část objektu. V návaznosti na bezpečnostní audit by měl specialista navrhnout komplexní bezpečnostní řešení, které propojí režimová opatření, personální obsazení, stavebně dispoziční řešení a zabezpečovací techniku. Bezpečnostní projekt pak bude sloužit jako zadání pro prováděcí dokumentace jednotlivých systémů, jako je systém generálního klíče, poplachový zabezpečovací a tísňový systém, dohledový videosystém, přístupový systém a další návazné systémy.

Po celou dobu přípravy dokumentace je potřeba dbát na to, aby jednotlivé systémy odpovídaly celkovému bezpečnostnímu řešení. Koordináční činnost je důležitá zejména v případě, že se na projektu podílí více specialistů. Zadavatel by proto nikdy neměl podcenit přípravu jednotného zadání pro všechny profese a následnou kontrolu dokumentace bezpečnostním specialistou ve funkci technického dozoru investora, případně hlavního inženýra projektu, který potvrdí, že řešení technologických částí odpovídá zadání.

V zadání projektové dokumentace by se měl rozhodně objevit požadavek, aby byla zpracována v souladu s ČSN 73 4400 „Prevence kriminality – řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání škol a školských zařízení“. U bezpečnostních systémů (PZTS, VSS, ACS apod.) by měl být součástí zadání požadavek na zpracování v souladu s platnými normami ČSN (minimálně s normami, na které odkazuje ČSN 73 4400 v tabulkách 1 a 2). Díky těmto požadavkům se tyto klíčové normy stanou právně závaznými na základě smluvního vztahu mezi objednatel a zhotovitelem projektové dokumentace.

Jakého dodavatele vybrat?

Aby byla dokumentace kvalitní a přinesla smysluplné řešení, je potřeba dobře vybrat jejího zpracovatele. Společností a jednotlivců, kteří se věnují bezpečnostním řešením a návrhům technických prostředků zabezpečení je na českém trhu mnoho. Řada z nich nabízí kvalitní řešení a profesionální přístup. Jak vybrat toho správného zpracovatele? Následující podněty mohou pomoci. Než vyberete řešitele bezpečnosti na vaší škole, zkuste najít uspokojivé odpovědi alespoň na některé z následujících otázek:

- Jaké má zkušenosti s bezpečností na školách?
- Může své znalosti a zkušenosti nějak doložit?
- Kdo jsou jeho klienti? Má nějaké místní reference?
- Je schopen dlouhodobě spolupracovat, nebo jde jen o jednorázovou záležitost?
- Je jeho řešení v souladu s postupy složek IZS? Spolupracuje s nimi?

Pokud má být řešení kvalitní, nesmí být nabídková cena jediným ukazatelem při výběru zhotovitele. Kromě ekonomické stránky je potřeba zvážit další důležité aspekty:

- Má uchazeč dobrou pověst?
- Je uznáván odbornou veřejností?
- Jaká bezpečnostní opatření byla úspěšně realizována na základě jeho předchozích doporučení?
- Bude schopen udržet důvěrné informace?
- Je nějak spojen s dodavateli bezpečnostních systémů? Pokud ano, jak?

Je důležité, aby navrhované řešení nebylo jen obchodní strategií k prezentaci konkrétního výrobku či společnosti. Na druhou stranu musí být reálně proveditelné výrobky dostupnými na českém trhu. Když se nad výše uvedenými podněty zamyslíte, může vám to pomoci vybrat si správně.

Technické prostředky vhodné do školního prostředí

Každá škola má jiné potřeby. Mechanické systémy a technologie uvedené v této části by neměly být chápány jako seznam výrobků, které si má pořídit každá škola. Cílem je přiblížit možnosti, které se nabízejí, a ukázat, v čem by mohly být přínosem. Konkrétní návrhy musí vždy vycházet z bezpečnostního posouzení a měl by je připravit bezpečnostní specialista.

Mechanické zábranné systémy

Když vynecháme průlomovou odolnost stavebních konstrukcí, jsou stavební výplně první překážkou, která má zastavit nebo zpomalit postup potenciálního pachatele do objektu. Z toho logicky vyplývá, že by jim měla být věnována velká pozornost. Stavební výplně jsou dle ČSN EN 1627 rozděleny do osmi bezpečnostních tříd. Třídy klasifikují dveře a okna na plášti objektu podle jejich odolnosti proti vloupání. Zkoumanými parametry je odolnost vůči definovanému nářadí a také doba průlomové odolnosti, tedy doba, po kterou by měl být výrobek schopen odolat násilnému pokusu o otevření. Při návrhu a dodávce stavebních výplní by měl být kladen důraz na to, aby odolnost byla jasně definována.

Kromě vlastních stavebních výplní je samozřejmě důležité věnovat pozornost výběru vhodného zámkového systému. Systémy generálního klíče umožňují nastavit přístupová oprávnění již na mechanické úrovni. Při návrhu systému generálního klíče je potřeba dbát na to, aby byla bezpečnost skutečně zvýšena. Například univerzální klíče od všech dveří v objektu by nikdy neměly opustit objekt. Skupiny držitelů klíčů by měly odpovídat skutečným potřebám uživatele a osoby třetích stran by nikdy neměly mít přístup mimo předem vymezenou zónu. Bezpečnostní karty pro výrobu duplikátů by měly být již samozřejmostí.

Bezpečnostní systémy

Existuje celá řada bezpečnostních systémů, které lze využít ve školských zařízeních. Mezi ty nejčastěji používané patří poplachové zabez-

pečovací systémy a dohledové video-systémy. V posledních letech se ve školách začaly uplatňovat také přístupové systémy. Všechny tyto systémy mají společná úskalí. 1. Aby skutečně snížily zranitelnost školy jakožto měkkého cíle, musí být nastaveny tak, aby chránily osoby v objektu a nejen majetek. 2. Špatně navržený či provozovaný systém může zranitelnost objektu naopak zvýšit. 3. Obsluha musí být řádně proškolená a poučena, jak systém využívat, jinak nebude mít technologie žádný pozitivní přínos. K čemu se bezpečnostní systémy využívají a jak by měly být správně nastaveny?

Poplachový zabezpečovací a tísňový systém

Poplachové zabezpečovací systémy jsou již řadu let velmi rozšířené. V naprosté většině případů jsou však využívány k ochraně majetku – tedy proti vloupání do objektu mimo provozní dobu. Pokud jsou ale systémy správně vybaveny a nastaveny, mohou najít cenné uplatnění i v ochraně osob. Jednou z možností je využívání denního režimu. Oblasti, do kterých není při běžném provozu nutný permanentní přístup, zůstávají zastřežené. V kombinaci s přístupovým systémem lze také mít trvale zapnutou plášťovou ochranu. V případě neoprávněného otevření dveří je i během provozní doby signalizován poplach. Moderní systémy také umí signalizovat dveře, které sice byly otevřeny oprávněně, ale zůstaly otevřené příliš dlouhou dobu, protože je někdo zapomněl zavřít či špatně dovírají. Samostatnou částí jsou tísňové systémy, tedy tísňová tlačítka pro přivolání pomoci. Díky tísňovým systémům je možné podstatně zkrátit reakční dobu složek IZS.

Přístupový systém

Systémy elektronické kontroly vstupu jsou v poslední době na školách hojně využívány. V kombinaci s elektronickou třídní knihou mohou být skutečně užitečné. Při návrhu a provozování přístupového systému je nicméně potřeba dát si pozor, aby nedošlo k tomu, že vstup do objektu bude ještě snadnější než dříve. Osoby oprávněné ke vstupu dostanou své vlastní identifikační médium, které by jim mělo umožnit vstup pouze do míst, do kterých mají mít přístup a pouze v dobu, ve kterou jsou oprávněny vstoupit. Identifikační média by neměla umožňovat volný pohyb dalších osob po objektu. Také by neměla být volně kopírovatelná a o jejich výdeji by měla být vedena jasná evidence. V případě ztráty by mělo

být ID médium okamžitě zneplatněno, ideálně automatizovaným kontrolním procesem.

Dohledový videosystém

Kamerový systém může najít uplatnění zejména tam, kde není v možnostech školy zajistit dohled personálně. Typicky se jedná o rozsáhlé školní pozemky a vstupy do objektu, u kterých je nízká frekvence pohybu osob. Pokud má mít kamerový systém preventivní bezpečnostní funkci, musí být zřízeno pracoviště dohledové služby. Řada škol nemá provozního zaměstnance, který by mohl trvale vykonávat dohledovou službu. Možností, kterou nabízí moderní dohledové videosystémy, jsou analytické funkce, které umožňují některé dohledové procesy automatizovat. Systém může například sám upozornit na to, že se někdo neoprávněně pohybuje v určité oblasti. Druhotnou funkcí kamerového systému je zpětné dohledání incidentu. Pokud je kamerový systém provozován se záznamem, musí být zajištěno dodržení platné legislativy na ochranu osobních údajů.

Podpůrné technologie

Kromě základních bezpečnostních systémů jsou k dispozici i další technologie, které souvisí s bezpečností objektu. Jedná se zejména o domovní dorozumívací systémy, které umožňují autorizaci vstupu do objektu externím osobám. Provoz těchto systémů nesmí narušovat bezpečnost nastavenou režimovými opatřeními. Pokud je umožněno vzdálené ovládání elektrického zámku, měla by být zajištěna jasná identifikace vstupující osoby. Všechny systémy, které by jen vzdáleně ovlivňují bezpečnost osob v objektu, musí být navrženy a provozovány tak, aby byly v souladu s bezpečnostním řešením. Důležitá je i provázanost objektové a požární bezpečnosti.

Čím začít?

Ve chvíli, kdy je vytvořena projektová dokumentace a zejména ve chvíli, kdy jsou vypočteny investiční náklady, se často nabízí otázka, co udělat nejdříve. Většina škol nemá dostatek prostředků na to, aby zavedla všechna opatření ihned. Zpracovatel bezpečnostního posouzení bude schopen určit priority jednotlivých opatření. V rámci dílčích rekonstrukcí a drobných investic dbejte na to, aby všechny provedené práce odpovídaly celkovému záměru a systémy umožňovaly další růst.

Instalací to nekončí

Jak bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, i po dokončení všech opatření a instalaci všech systémů je potřeba se dále bezpečností zabývat. Systémy vyžadují pravidelnou údržbu a kontrolu provozuschopnosti. Změnou provozního režimu se může nastavení ukázat jako nevyhovující a bude potřeba ho upravit. Pro každou technologii by proto měla být určena osoba odpovědná za jeho provoz. V případě poruchy nebo potřeby úpravy by tento určený pracovník měl zajistit bezodkladné řešení. V některých případech bude také nutné přijmout dočasná opatření. Například porucha dveřního komunikátoru by neměla být vyřešena trvalým odblokováním dveří, ale například zřízením dohledové služby či náhradním telefonním číslem. Pokud jsou systémy správně navrženy, vhodně nastaveny a dobře používány, budou všem pověřeným osobám pomáhat zajistit bezpečnost všech osob ve školním objektu.

Poznámky ke kapitole 6:

Psychologické aspekty bezpečné školy

Varovné signály ve školním prostředí

V této kapitole si představíme problematiku varovných signálů, tedy jevů a chování, které předchází nějaké mimořádné události a útoku a jejichž včasné zaznamenání může útok minimalizovat či úplně odvrátit.

Téma varovných signálů ve školním prostředí se dotýká problematiky zjistitelnosti a předvídatelnosti mimořádných událostí (např. aktivní střelec) a sociálně patologických jevů (např. šikana) ve školských zařízeních. Aby bylo možné definovat varovné signály, musíme nejdříve definovat pojem normalita. V této publikaci rozšiřujeme náš dřívější text na toto téma (Zámek et al., 2019).

Co je normalita a co je normální?

Normalita a normální – to jsou pojmy, které jsou používány docela často. Otázkou však je, co je vlastně normální a co nikoli. Podle čeho tak usuzujeme? **Rozlišujeme mj. dva přístupy k normalitě. První lze pojmenovat jako matematický či statistický přístup.** Zde platí, že normální je to, čeho je většina, čeho je více, co je majoritním jevem – ať už u zkoumaného jedince, skupiny, či za časovou jednotku.

Pokud danou věc či chování provozuje větší část dané skupiny, pak je možné toto chování považovat za normální. Ovšem tento přístup má své meze.

Prvním úskalím je nutnost jasné identifikace skupiny, množiny lidí, o které hovoříme. Neboť co je běžné a normální v jedné sociální skupině, nemusí být normální v jiné skupině. A naopak. Pokud jsme ve školním prostředí, je třeba zohlednit například věk daného jedince a jeho chování posuzovat nikoliv ve světle chování dospělých, ale naopak ve srovnání s chováním jeho vrstevníků. Je tedy nutné vyvarovat se onoho „podle sebe soudím tebe“, tedy jedné z tzv. chyb v interpersonální percepci. Dalším úskalím je, že není možné aplikovat statistický přístup na jakékoliv chování. To znamená, že pouhá převaha daného fenoménu ve skupině jej ještě nemusí činit normálním.

Druhým zde zmíněným přístupem k normalitě je přístup funkční, někdy je možné ho nazvat jako medicínský. Ten říká, že normální je to, co je funkční, co plní svůj účel, či řečeno tomisticky, co následuje svou

přirozenost a je ve shodě s *lex naturalis*. Nejen tedy suma celkového výskytu daného jevu, ale také a zejména jeho funkčnost (zdravost) je důležitým kritériem pro normalitu. Jako příklad můžeme uvést např. korupci. I když je výskyt tohoto jednání ve společnosti poměrně častý, není to jednání, které je možné označit jako funkční, a tudíž je ani přes častý výskyt není možné hodnotit jako normální. Při posuzování oné „normality“ a při tom, z jakého úhlu budeme na daný fenomén nahlížet, je nutné vzít v potaz také míru tolerance daného jevu. Typickým příkladem je například konzumace alkoholu, kouření či užívání dalších omamných a psychotropních látek (OPL), kde sice zákon hovoří jasně, na druhou stranu společnost bývá k přestoupení zákona celkem laxní a do značné míry dané jevy toleruje. Otevírá se tím mj. i celospolečenská otázka, jak k některým fenoménům tedy přistupovat.

Statistickou a funkční normalitu lze připodobnit k principu prvořadých a druhořadých věcí C. S. Lewise (Lewis, 1970). Ve stručnosti tvrdí, že jednání s věcmi prvního řádu jako s věcmi prvního řádu a s věcmi druhého řádu jako s druhořadými je klíčem ke správnému jednání. Když však s věcí druhořadou jednáme jako s prvořadou a vice versa, nastává problém a zmatek. A stejně je tomu, když chybně zaměníme statistický a funkční přístup k normalitě.

Proč se zabývat varovnými signály?

Proč se vlastně zabývat varovnými signály? Varovné signály, pokud jsou včas a správně vnímány a rozpoznány, nám pomohou identifikovat, snížit, či dokonce eliminovat danou hrozbu. Varovné signály nás upozorňují na blížící se nebezpečí, vyhrocenou, mimořádnou událost. A nejde jen o signály těsně před událostí, ale naopak o signály, které se mohou objevovat o hodně dříve, než k inkriminované události dojde. Pokud vznik události (např. útoku) označíme jako t_0 , pak varovné signály přicházejí v časech $t-1$, $t-2$ atd., tedy před útokem samotným.

Jako příklad uveďme incident v Columbine. Z analýzy varovných signálů vyplývá, že útoku, který se stal 20. 4. 1999, předcházela celá řada varovných signálů, z nichž první bylo možné vysledovat již v roce 1996, tedy celé tři roky před samotným incidentem (ASIS School Safety and Security Council, 2018).

Důležité ale také je vzít v úvahu motivaci útočnicka a průběh daného incidentu. Použijme analogii k presuicidálnímu syndromu či modelu Kübler-

-Rossové. Proces může být teoreticky postupný, lineární, tedy postupně se stupňující až k danému incidentu (od intrapsychické roviny – myšlenky, fantazie – se nakonec postupně dostaneme až k chování, uskutečnění daného skutku). Ale v reálu tento proces nemusí být takto přímočaře jednoduchý, mohou se vyskytnout různé změny, které nám výsledný negativní jev buď oddálí, anebo naopak urychlí. Samostatnou kapitolou je pak jednání zkratkovité či v afektu, které je velmi náhlé (zpravidla na základě velmi razantní změny vnějších okolností jedince), a tudíž varovné signály buď absentují úplně, nebo jsou velice rychlé, tj. že doba mezi varovným signálem a samotným incidentem je minimální.

Intenzita a počet varovných signálů

U varovných signálů mj. hovoříme o jejich intenzitě, tedy o tom, jak jasný a silný varovný signál je. Pokud budeme vycházet z teoretického lineárního modelu procesu incidentu, pak čím blíže jsme k onomu času t_0 , tím intenzivnější varovné signály jsou. Ne vždy je však průběh lineární, i tak ale platí, že nejsilnější varovné signály přímo předcházejí incidentu.

Čím je varovný signál silnější, tím jednodušší je ho zaznamenat a správně interpretovat. Bohužel však doba, kterou máme na případnou reakci, je nepřímo úměrná této intenzitě (tedy čím intenzivnější je reakce, tím méně času mám). Typickým příkladem je cvaknutí závěru střelné zbraně. To je celkem jasný signál, ale již máme celkem málo času a méně možností, jak na něj zareagovat.

Důležitý je také počet varovných signálů, které v určitém časovém období pozorujeme. Jelikož každý varovný signál má jinou intenzitu a je vztažen ke konkrétní osobě a konkrétní situaci, může, ale také nemusí být varovným signálem sám o sobě. Pokud se však vyskytuje více varovných signálů, jejich celková intenzita se zvyšuje. Pokud student například projevuje zájem o zbraň, ještě to nutně nemusí znamenat riziko. Pokud však daný student zároveň čelí agresivním projevům jiných jedinců, užívá OPL či se u něj zvýšil počet absencí, pak kombinace těchto různých signálů poukazuje na možné zvýšené riziko incidentu.

Proč (ne)vnímáme varovné signály?

Proč (některé) varovné signály nevnímáme? Existuje celá řada faktorů, které toto ovlivňují. Zde zmíníme ty hlavní. Prvním faktorem jsou sa-

motné fyziologické limity našeho vnímání, našich receptorů. S tím souvisí i limitní kapacita našeho vědomí a paměti, tedy jinými slovy, není v lidských možnostech vnímat vše, co se kolem nás odehrává. Dalším důvodem je, že lidské vnímání je selektivní a subjektivní, což vede k tomu, že vnímáme vždy jen část toho, co nás obklopuje. A to je buď na základě toho, že daná je věc je pro nás důležitá, což souvisí zejména s mírou nespokojení či naopak přespokojení potřeb, či toho, že my sami ji vědomě chceme vnímat.

V neposlední řadě hraje při vnímání varovných signálů svou roli i teorie figury a pozadí, tedy že ve chvíli, kdy zaměříme svou pozornost na jednu věc, se ta věc stává figurou a ostatní jaksí lehce zapadá do pozadí, tedy není tomu věnována pozornost.

Samotné vnímání není u varovných signálů jediným problémem. **Pokud je totiž varovný signál akceptován, následuje druhý krok, racionální uchopení vjemu, jeho vyhodnocení či interpretace.** Dalo by se říci, že tento proces je subjektivním zpracováním objektivní reality, tedy naší verzi daného, které se více či méně liší od pravdy. Každý z nás vnímá svět na základě vlastní struktury, systému, který si vytvořil. To samo o sobě dost ovlivňuje, jak a co vnímáme a jak vnímané interpretujeme. V případech nejasnosti, kdy nevíme přesně, jak máme daný vjem interpretovat, se přikláníme k takové interpretaci, která je ve shodě s naším obecným viděním světa, a také k takové, která po nás nevyžaduje další následnou činnost. Jako příklad uveďme situaci, kdy jdeme parkem a najednou uslyšíme výkřik. Nic dalšího nevidíme, neslyšíme. Pouze jeden výkřik. Velice často jej vyhodnotíme jako hrající si děti nebo pubertáky, nepřikládáme mu žádnou důležitost a pokračujeme dál. Mohl to být výkřik doprovázející únos či znásilnění, ale existence těchto fenoménů nezapadá do našeho obrazu světa, nechceme, aby v něm byly, a navíc, kdybychom jej vyhodnotili jako projev doprovázející tyto (trestné) činy, také bychom museli „nějak“ dále jednat. Pro nás je tedy jednodušší vyhodnotit jej jako neproblémový. Tak se z možného varovného signálu stává nedůležitá věc. Vysvětlení pro to, jak interpretujeme vnímané, je nutné hledat jak ve vědomé, tak v nevědomé rovině.

Navíc je nutné zmínit termín kognitivní disonance, tedy situaci, kdy dochází k rozporu mezi tím, co vím a chci vědět a zastávat, a novou informací, která nezapadá či přímo destruuje dosavadní koncept. V předchozím příkladu jsme hovořili o situaci, kdy není jasné, co daný vjem

vlastně znamená. Při kognitivní disonanci sice již víme, ale tím se dostáváme do rozporu s vlastním dosavadním konceptem, představou, postojem. V rámci toho fenoménu také dochází k potlačení takovéto informace, aby nebyl narušen dosavadní obraz. Kognitivní disonance tedy často vede k tzv. fetišistickému popření, které lze jednoduše popsat větou: „Já vím, že vím, ale nechci vědět, a proto nevím.“

Další fenomén, který se podepisuje na tom, jak (ne)vnímáme varovné signály, je tzv. „bystander effect“, tedy efekt nepomáhajícího přístojícího, který je však dostatečně popsán na jiném místě (Čírtková, 2000). Zde jen poukážme zejména na problematiku počtu lidí, kteří varovný signál mohli zaznamenat (čím více, tím menší pravděpodobnost akce), či zřejmost naléhavosti či jasnost varovného signálu (čím méně jasný, tím více interpretačních možností).

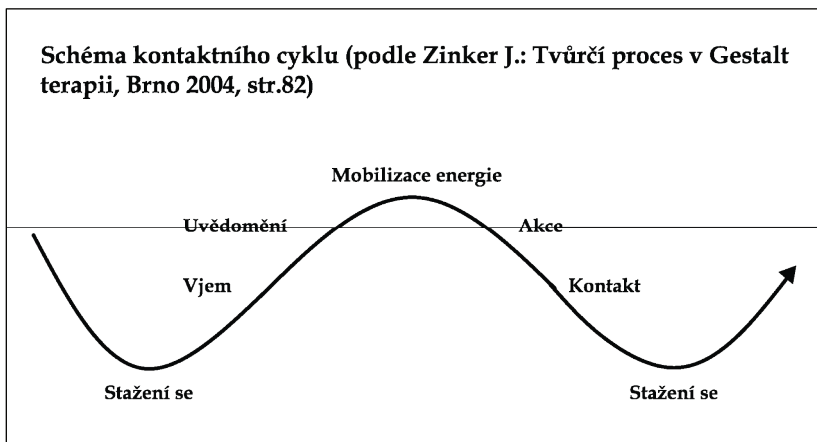
Problematika rozhodování

Nakonec zmiňme ještě problematiku samotného rozhodnutí se, jak zareagovat i v případě, že varovný signál byl zaznamenán, a dokonce i správně vyhodnocen. Jak v této situaci, tak i v případě již zmíněné kognitivní disonance dochází k prodloužení reakčního času (viz mj. Böhm, Brečka, 2013). Navíc, i když dojde ke správné interpretaci, je velice důležité vědět, jak se rozhodnout. V případě nejasnosti či více možností, pro které se mohou rozhodnout, se opět prodlužuje reakční čas, a navíc vzrůstá pravděpodobnost, že negativní emoční doprovod celé situace výstří i v tendenci celou situaci opustit, tedy jinými slovy ze situace unikneme pomocí některého z obranných mechanismů našeho ega, např. racionalizací. Proto je velice důležité, aby se o tématu varovných signálů a bezpečnosti škol a školských zařízení hovořilo, vytvořilo se ve školách k tomuto tématu otevřené komunikační prostředí a také se nastavila základní pravidla, jak v daných situacích postupovat, na koho se obrátit atd.

Zajímavý pohled na naše vnímání, interpretace a dalšího jednání nám může přinést tzv. kontaktní cyklus (Brečka, 2009). Kontaktní cyklus je jedním z teoretických východisek Gestalt terapie (viz obr. 13).

Jednoduše jej lze popsat jako cyklus závislosti mezi organismem a prostředím. Lze ho také nazvat cyklem vzniku a zániku Gestaltu či cyklem uvědomění. Zinker ho popisuje těmito fázemi: 1. vjem, 2. uvědomění, 3. vzrušení (mobilizace energie), 4. akce, 5. kontakt, 6. stažení

se. Stejně jako na sebe navazují fáze kontaktního cyklu, tak na sebe navzájem navazují celé kontaktní celky – Gestalty (Zinker, 2004). Uvedme si příklad kontaktního cyklu: vidím vodu (1), uvědomím si, že mám žízeň (2), sbírám energii na to, abych se ke sklenici vody dostal (3), dosáhnu na sklenici vody (4), piji (5) a stahuji se (6) – ukojil jsem pocit žízně, zažívám libý pocit a jsem připraven k něčemu jinému. Pokud se někde tento řetěz přeruší, opět nastává problém. Pak je nutné přijít na to, kde se řetěz přerušil, a na tomto základě pak hledat řešení. Podobný cyklus je možné vnímat i u varovných signálů.

Obrázek 14: Schéma kontaktního cyklu. Zdroj: Tvůrčí proces v Gestalt terapii, Brno 2004, str. 82

Závěrem

Co tedy jsou varovné signály? Lze je definovat jako zvnějšku pozorovatelné změny způsobené intrapsychickými změnami (vnímání – kognice – emoce – motivace). Jde tedy o změny v komunikaci a chování, a to jak na rovině behaviorální, tak fyziologické. Jedná se de facto o jakýkoliv jev, který se vymyká normalitě chování daného jedince, ať už vzhledem k němu samému, či ve vztahu k nějaké referenční skupině.

Při správném vyhodnocování varovných signálů je velice důležitá znalost daného jedince a situační kontext. Pokud totiž chápeme varovné signály jako určité odchylky od běžného chování jedince, je právě znalost chování daného jedince klíčem k včasnému odhalení varovných sig-

nálů. Výše jsme uvedli, že varovné signály, které jsou v delším časovém odstupu od případného incidentu, tedy se objevují velmi brzy, mají menší intenzitu a jasnost. Pokud tedy neznám jedince, který bude pachatelem nějakého incidentu, jsem odkázán na varovné signály s vyšší intenzitou a jasností, ty se však objevují zpravidla velmi krátce před samotným incidentem. U žáků a studentů spočívá velká výhoda v tom, že je jejich pedagogové, a zejména třídní, dobře znají, a tudíž mají možnost rozpoznat problém takříkajíc v zárodku a předejít tak jeho eskalaci. Když se tedy snažíme správně interpretovat varovný signál a jeho závažnost, je nutné přihlídnout právě ke konkrétní osobě a konkrétní situaci, ke které se vztahuje.

Několik příkladů typických varovných signálů ve školním prostředí: zhoršení prospěchu, zvýšená absence/nemocnost, změna v oblékání nebo vizáži, zranění, jizvy, konzumace alkoholu a omamných a psychotropních látek, změna kamarádů, chování na sociálních sítích, změna zájmů atd.

Každý z výše zmíněných varovných signálů může mít různé příčiny a může se nakonec vyhodnotit, že se o varovný signál nejedná. Ale jsou to právě ony příčiny, které je nutné zjistit, abychom mohli správně určit, zda se o varovný signál jedná, a dle toho podniknout patřičné kroky. Příklad: Zvýšená absence může mít objektivní důvod ve zdravotním stavu jedince, ale také může být reakcí na šikanu, problematické soužití doma atd.

Důležitost vnímání těchto varovných signálů je nasnadě, a to jak v běžné pedagogické činnosti, tak v rámci prevence mimořádných událostí a přípravy na ně. Dokresluje to i výzkum Národního úřadu pro vyšetřování (Federal Bureau of Investigation, FBI), ze kterého mimo jiné vyplývá, že v 21 případech útoku tzv. aktivního střelce tomuto útoku zamezil neozbrojený civilista (FBI, 2014), což by bez správného vnímání varovných signálů nebylo možné.

Komunikace tématu bezpečnost a komunikace s žáky v rámci mimořádných událostí

V této kapitole se podíváme blíže na téma komunikace bezpečnostních otázek v rámci školy a školského zařízení.

Bezpečnost je fenomén, který si zaslouží pozornost i z hlediska komunikace, tedy jak o něm hovoříme. Jelikož je bezpečnost školského zařízení věcí nejen pedagogů a dalších školských pracovníků, ale všech, tedy

i žáků a studentů, je vhodné a nutné do této problematiky žáky a studenty zapojit. Národní asociace školních psychologů USA (National Association of School Psychologist, NASP) mj. doporučuje studentům, aby převzali zodpovědnost za svou úlohu při udržování bezpečných školních prostředí, včetně zapojení studentů do plánování bezpečnosti. Oni, lépe než dospělí, znají skryté nebo méně používané oblasti školy, které jsou pravděpodobně nebezpečné (NASP 2015, 2016).

Komunikace o bezpečnosti, o pocitu bezpečí, musí nastat ještě před jakoukoliv mimořádnou událostí, tedy v tzv. fázi prevence. Ať už bude začleněna v rámci výuky do různých témat či bude tématem např. třídnické hodiny, je nutné se žáky a studenty o těchto tématech hovořit a informovat je o podstatných záležitostech. Již v této fázi totiž díky správné komunikaci a informovanosti můžeme celé řadě mimořádných událostí či sociálně patologických jevů předejít a zároveň jsou to právě informace a znalosti získané v této fázi, které v případě výskytu určité mimořádné události zvyšují pravděpodobnost jejího úspěšného zvládnutí a také rychlejší a lepší adaptaci na danou mimořádnou událost.

Při komunikaci o pocitu bezpečí je nutné soustředit se nejen na problematiku prvků technické ochrany, ale zejména na vztahovou, mezilidskou rovinu, neboť bezpečí odvisí právě velmi úzce od dalších lidí, se kterými se nacházíme. Otázkou tedy je, jak se cítíme vedle ostatních žáků a studentů, pedagogů a dalších zaměstnanců školy.

Komunikace dle věkové úrovně dětí

Měli bychom zmínit různé události či scénáře, které mohou nastat, a informovat žáky a studenty jak o jejich existenci samotné (což si někteří ne vždy připouštějí), tak také o správném chování v rámci události i po ní. Pokud komunikujeme s žáky a studenty tuto problematiku, první podmínkou úspěchu je přizpůsobit formu komunikace jejich vývojové úrovni (tuto problematiku popisuje např. Vágnerová, 2000; Piaget 1997). NASP uvádí následující doporučení:

Raný školní věk (5–9 let) – potřebují krátké a jednoduché informace, které by měly být vyváženy ujištěním, že jejich škola a domovy jsou bezpečné a že dospělí jsou tam, aby je chránili. Uveďte jednoduché příklady školní bezpečnosti, jako například upozornění dětí na zamčené venkovní dveře, úsilí o monitorování dětí na hřišti a havarijní cvičení prováděné v průběhu školního dne.

Střední školní věk (9–12) – budou více klást otázky, zda jsou skutečně v bezpečí a co se ve škole děje. Mohou potřebovat pomoc oddělit realitu od fantazie. Diskutujte o úsilí škol a komunitních vůdců o zvýšení bezpečnosti školy.

Starší školní věk – budou mít různorodé názory na příčiny násilí ve školách a ve společnosti. Budou sdílet konkrétní návrhy na to, jak zvýšit bezpečnost školy a jak předcházet tragédiím ve společnosti. Zdůraznit roli, kterou mají studenti při udržování bezpečných škol (NASP School Safety and Crisis Response Committee, 2015).

Důležitá témata

Témata, která by mj. měla zaznít:

Školy jsou bezpečné místo. Naši zaměstnanci školy spolupracují s místními policiemi a požárními útvary, záchranáři a nemocnicemi, aby vás udrželi v bezpečí.

Naše škola je bezpečná, protože... (diskuze)

Všichni hrajeme roli ve školní bezpečnosti. Buďte pozorní a dejte dospělému vědět, zda uvidíte nebo slyšíte něco, co vás zneklidňuje, znervozní nebo vyděsí.

Existuje rozdíl mezi ohlášením a „bonzováním“. Můžete poskytnout důležité informace přímo nebo anonymně, které mohou zabránit újmě tím, že řeknete důvěryhodnému dospělému, co víte.

I když nikdy nemůžeme 100% garantovat, že se nic zlého nestane, je rozdíl mezi možností a pravděpodobností, že se něco zlého stane.

Nesmyslné násilí je pro každého těžké pochopit. Dělat věci, které vás baví, dodržovat normální rutinu a být s přáteli a rodinou je cesta, abychom se cítili lépe a opustily nás obavy z události.

Někdy lidé dělají špatné věci, které ubližují ostatním. Mohou být neschopní zvládnout svůj vztek, pod vlivem drog nebo alkoholu nebo trpět duševními chorobami. Dospělí (rodiče, učitelé, policisté, lékaři, duchovní, ...) velmi tvrdě pracují na tom, aby těmto lidem pomohli a zabránili jim ubližovat druhým. Je důležité, abychom všichni věděli, jak získat pomoc, jestliže se cítíme skutečně rozrušení nebo rozzlobení, a držet se dál od drog a alkoholu.

Drž se dál od zbraní a jiných nebezpečných věcí. Řekněte dospělému, pokud víte, že někdo má zbraň.

Násilí nikdy není řešením osobních problémů. Studenti mohou být součástí pozitivního řešení tím, že se účastní programů proti násilí ve škole, osvojují si dovednosti v oblasti zprostředkování konfliktů a naučí se hledat pomoc u dospělého, pokud se on nebo někdo jiný potýká s hněvem, depresemi nebo jinými emocemi, které nemůže zvládat. (NASP, 2016).

Pro některé žáky a studenty může být v některých situacích obtížné obrátit se osobně na pedagoga či vedení školy, ať už ze strachu, studu či z jiných příčin. Proto je vhodné zřídit i nízkoprahový komunikační kanál, zjednodušeně nazvaný „schránka důvěry“. Tato schránka může mít jak fyzickou, tak elektronickou podobu, zaleží na zvážení a možnostech školy či školského zařízení. Důležité je ale vždy dodržet jednoduchou dostupnost a anonymitu. I když se takto nasbírají i různé irelevantní, či dokonce vulgární příspěvky, což je trochu daň za jednoduchou dostupnost a anonymitu, není nutné se tím nechat odradit.

Poznámky ke kapitole 7:

Závěr

Cílem této publikace není přepsat normu, a tak ji „zadarmo“ dostat k odborné i laické veřejnosti. Publikace se snaží ukázat význam ČSN 73 4400 a její aplikaci zasadit do reálného světa školských zařízení. V kontextu stovky auditů školských zařízení nelze než konstatovat, že norma je důležitá a její aplikace a prosazení principů „bezpečné školy“ bude bez nasazení vás pedagogů nemožné.

Naopak jsme se snažili v této publikaci podat alespoň základní relevantní informace k problematice bezpečnosti škol a školských zařízení tak, aby tato publikace mohla sloužit jako první krok pro budování bezpečnějšího školního prostředí, ve kterém se budou cítit dobře jak pedagogové, tak také žáci, rodiče a další, kteří přicházejí do kontaktu se školou.

S vědomím, že bezpečnost není stav, ale proces, vám přejeme na této cestě odhodlání a potřebnou sílu bezpečný stav vybudovat a udržet.

Příloha č. 1

Norma ČSN 73 4400 v kontextu Evropské unie

Prevence kriminality prostřednictvím standardizace

S rozvojem vědy a techniky a neustálým přísunem nových technologií nejenže rostou možnosti pachatelů k páchání trestné činnosti a ztěžuje se jejich odhalení či usvědčení, ale také se objevují nové možnosti ochrany před trestnou činností, zejména majetkovou. Hlavní prioritou v této oblasti zůstává situační prevence, která staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností, a prostřednictvím opatření organizační, režimové, fyzické a technické povahy se snaží situační kriminogenní podmínky minimalizovat, a dále na informování o aktuálních hrozbách a možnostech ochrany před nimi. K tomu je třeba vnímat a využívat nové technologie, pomůcky, přístupy a nástroje k predikci a prevenci majetkové trestné činnosti a k možnému navrácení odcizených předmětů okradeným majitelům.

Zejména v zemích západní Evropy (a v dalších vyspělých demokratických zemích) v posledních letech významně vzrostla hrozba útoků, a to především na tzv. měkké cíle, které jsou veřejnosti přístupné a koncentruje se v nich větší množství osob (např. školy, nádraží a prostředky hromadné dopravy, nemocnice, sportoviště, památky, náboženská místa). V rámci řešení tématu ochrany tzv. měkkých cílů je možné se podílet na preventivních aspektech zajišťování bezpečnosti těchto míst, a to zejména prostřednictvím prvků situační prevence.

Národní úroveň v České republice

Na národní úrovni je ustanovena funkční Technická normalizační komise č. 148 – Prevence kriminality a ochrana obyvatel (dále jen „TNK“). Tato TNK posuzuje, projednává a zpracovává návrhy národních, evropských a mezinárodních norem, zejména návrhy evropských komisí CEN/TC 325 Prevence kriminality prostřednictvím navrhování budov, objektů a území a CEN/TC 391 Ochrana společnosti a obyvatel.

TNK 148 v rámci své činnosti vytvořila ČSN 73 4400.

ČSN 73 4400

V rámci TNK 148 byla vytvořena pracovní skupina za účasti řady odborníků, státní správy (MV a MŠMT), samosprávy a odborných institucí. Ti všichni se na vývoji normy podíleli a akceptovali ji.

ČSN 73 4400 Prevence kriminality – řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání škol a školských zařízení

Norma upravuje zásady a návrhy pro snižování rizika kriminality, obav z kriminality a antisociálního chování ve školách ve fázích plánování a realizace stavebního řešení a návrhů bezpečnostních opatření prostřednictvím preventivního řízení bezpečnostních rizik, k nimž může ve školách docházet.

Norma se nevztahuje na budovy vysokých škol. Je možné ji však využít jako metodický návod pro prevenci kriminality a řízení rizik, včetně zajištění úrovně a rozsahu fyzické ochrany i v těchto objektech.

Na základě velkého ohlasu odborné i laické veřejnosti se Ministerstvo vnitra (dále jen „MV“) rozhodlo nechat zpracovat metodiku aplikace této normy do praxe ve spolupráci s Asociací bezpečná škola.

MV vypracovalo k této normě dokument „Metodika aplikace nové technické normy ČSN 73 4400 Prevence kriminality – řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání škol a školských zařízení“ s následujícími cíli:

- pochopit a vyhledat rizika dle ČSN 73 4400;
- určit rizika, která jsou pro dané školské zařízení nejvýznamnější;
- zhodnotit současný stav opatření k eliminaci definovaných rizik;
- pochopit postup vedoucí k bezpečí.

Evropská úroveň

Norma ČSN 73 4400 je v současné době přejímána do evropských norem. V rámci tohoto procesu ji přejímá CEN/TC 325 Crime prevention through building, facility and area design. Základem je naše ČSN 73 4400, která se musela zobecnit na evropskou úroveň podle připomínek jednotlivých států EU. **V době vydání této publikace je evropská norma věnovaná školám a školským zařízením v závěrečné schvalovací fázi.**

V září 2010 Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví (dále jen „ÚNMZ“) převzal sekretariát technické komise CEN/TC 325 od švýcarského národního normalizačního orgánu („Swiss

Association for Standardization“) na základě rozhodnutí Technického výboru CEN/BT C005/2010 z března 2010. V lednu 2018 ÚNMZ přenesl činnosti související s tvorbou, vydáváním a distribucí technických norem na Českou agenturu pro standardizaci (dále jen „ČAS“), která je odpovědná za zabezpečení aktivit technické komise CEN/TC 325.

Plánované činnosti CEN/TC 325

Sekretariát CEN/TC 325 se spolu s vedoucími skupin a přízvanými odborníky aktivně věnuje identifikaci nových témat vhodných pro budoucí normalizační práce, zejména z oblasti příslušné CEN/TC 325/WG 3. Konkrétně se jedná o prevenci kriminality pro účinné zabezpečení budov, veřejných prostranství, majetku i podnikání v návaznosti na technickou normalizaci se zaměřením na běžnou majetkovou a pouliční kriminalitu (vandalismus, pouliční násilí, krádeže, útoky na veřejném prostranství).

Agentura ČAS maximálně podporuje aktivity odborníků, kteří ji v sektorovém fóru reprezentují. Agentura ČAS je jediným národním normalizačním orgánem z oblasti zemí střední a východní Evropy, jemuž bylo z rozhodnutí CEN svěřeno zabezpečení sekretariátu komise CEN/TC 325.

Normy prevence kriminality řady CEN 14 383

Jednotlivé normy prevence kriminality jsou vypracovávány technickou komisí CEN/TC 325 Prevence kriminality prostřednictvím navrhování budov, objektů a území, jejíž sekretariát zajišťuje ÚNMZ prostřednictvím ČAS.

Část 1 – Definice specifických termínů

Část 2 – Plánování městské výstavby

Část 3 – Obydlí

Část 4 – Prodejny a administrativní budovy

Část 5 – Čerpací stanice

Část 6 – Školy a školská zařízení

Část 7 – Návrh a řízení objektů veřejné dopravy

Část 8 – Ochrana budov a prostorů před kriminálními útoky páchanými pomocí vozidel

Byly zvoleny tři kriminologické přístupy: racionální volba, rutinní aktivity a obranný prostor.

- **Racionální volba** znamená, že potenciální pachatelé obvykle zhodnotí existující riziko, než se rozhodnou spáchat zločin. Budou zvažovat možnosti být zpozorováni, snadnost vstupu a naději na únik, aniž by byli zpozorováni.
- **Teorie rutinních aktivit** předpokládá, že k spáchání trestného činu jsou nutné tři faktory: motivovaný pachatel, vhodný cíl a nedostatek vhodné ochrany. K prevenci kriminality je nezbytné změnit vliv některého z těchto faktorů. Pachatel může být například demotivován zvýšením úrovně dohledu nebo ztížením přístupu. Atraktivita cíle může být zmenšena zvýšením zabezpečení nebo odstraněním únikových cest. Obdobně může být přítomnost nebo vliv strážce, skutečného nebo zdánlivého, zvýrazněna vytvořením pocitu sousedství, smíšením sociálně-ekonomických skupin a vytvořením dojmu živosti vhodným návrhem komunikací.
- **Teorie obranného prostoru** využívá různého vnímání legitimního přístupu do různých prostor. Kdokoliv se může pohybovat na veřejných místech, jako například na ulici, nemá ale právo pobývat na něčí zahradě nebo v domě, což jsou soukromé prostory. Je rovněž nutné rozlišovat mezi místem plně veřejným a místem poloveřejným nebo polosoukromým, což umožňuje využít formální nebo neformální kontrolu takovýchto míst a znemožnit tak nepozorované spáchání zločinu nebo antisociální chování.

Sjednocení přístupu ke školám pomocí norem

Po přijetí nové evropské normy ke školám a školským zařízením se bude muset „upravit“ i naše současně platná norma ČSN 73 4400 tak, aby byla v souladu s normou evropskou. Tím se ukončí proces normotvorby a budeme tak mít normu, podle které se bude i nadále sjednocovat přístup ke školám v ČR.

Recenze

JUDr. Tomáš Koníček

Publikace *Manuál bezpečné školy. Bezpečná škola a školské zařízení v kontextu ČSN 73 4400*, zpracovaná a vydávaná kolektivem autorů z Asociace bezpečná škola z. s. ve spolupráci s odborníky z Ministerstva vnitra ČR, odborem prevence kriminality, je vydávána v České republice poprvé.

Hlavním cílem publikace je připomenout důležitost problematiky bezpečí ve školách a školských zařízeních v ČR populární formou pro širokou laickou veřejnost. Samozřejmě i odborníci si zde najdou, co potřebují.

Zmiňovaná technická norma vznikla jako přímá reakce na událost, která veřejností velmi otrásla. První zaznamenaný útok ve škole s následkem smrti se uskutečnil 14. října 2014 ve Žďáru nad Sázavou. Psychicky nemocná žena se okolo půl osmé vmísila do šaten mezi studenty a bez varování zaútočila. Dva studenty a policejního vyjednavče zranila a jednoho šestnáctiletého studenta zabila. A bohužel neútočila poprvé.

Česká republika nebyla na tuto nepřijemnou událost vůbec připravena. A proto jsem tehdy, ještě jako pracovník odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR, přijal výzvu a s mnoha odborníky dal dohromady popisovanou normu.

Norma má být vodítkem pro všechny, kteří nejsou lhotejní a chtějí udělat něco pro bezpečnost našich dětí ve školách. Vydávaná publikace poté velmi prakticky ukazuje, jak na to.

Publikace je sepsána pro čtenáře velmi příjemným a jasným jazykem. Fakta jsou doplňována příklady dobré praxe za uplynulé období. Publikace je smysluplně a logicky uspořádána do jednotlivých kapitol včetně příloh. Zajímavostí je ponechání jedné volné stránky na případné poznámky vždy za kapitolou, což vidím jako přívětivé pro čtenáře.

Z mého pohledu jde o velmi povedený mediální výstup k důležité oblasti našeho společného života. Teorie se musí dostávat do každodenní praxe. To je také jedna z důležitých myšlenek vydávané publikace.

Jednotliví spoluautoři publikace jsou odbornými kapacitami ve svých oborech. Publikace si určitě najde své místo v bezpečnostní literatuře.

Pozitivně též hodnotím, že se autoři zaobírali problematikou bezpečí ze všech možných pohledů, a nejen jako tzv. měkkého cíle. Ve škole a školském zařízení musí být bezpečno stále.

JUDr. Tomáš Koníček,
*nezávislý bezpečnostní expert,
spoluautor normy ČSN 73 4400
„Prevence kriminality – řízení
bezpečnosti při plánování, reali-
zaci a užívání škol a školských
zařízení“*

Doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., dr. h. c.

Tým autorů předkládá zajímavou a odborně fundovanou publikaci, která má charakter manuálu pro všechny, kdo řeší anebo zodpovídají za bezpečnost na školách a ve školských zařízeních. Manuál předkládá v ucelené a komplexní podobě čtenářům a uživatelům tří základní oblasti poznatků:

- předpisovou základnu pro řízení bezpečnosti na školách a ve školských zařízeních,
- relevantní a prakticky využitelné poznatky z oblasti prevence a řešení krizových či mimořádných událostí (např. útoků) na školách a ve školských zařízeních,
- návody a doporučení pro implementaci normy ČSN 73 4400 sledující předcházení incidentům a mimořádným událostem ve školách a ve školských zařízeních.

Tento komplexní přístup tak činí z recenzované publikace nejen užitečnou „příručku“ ve smyslu praktických návodů, ale také odborný text, který přináší současné a empiricky ověřené „know-how“ v oblasti teorie, viz např. poznatky k včasné detekci rizikových faktorů v kapitole o varovných signálech ve školním prostředí anebo základní přehled kriminologických přístupů v rámci prevence kriminality (příloha č. 1).

O aktuálnosti tématu, vyjádřené sloganem „Bezpečná škola“, a také o potřebnosti toto téma z teorie implementovat i do praxe není pochyb. Právě k tomuto cíli podstatně přispívá hodnocená publikace. Výstižně to vyjadřují samotní autoři, když píší: *„Zpracovaná publikace se zabývá bezpečností toho nejcennějšího, co máme – našich dětí, a těch, kdo s nimi přicházejí do kontaktu – pedagogů, pracovníků školy a v neposlední řadě i rodičů. Ukáže vám bezpečnost nejen z pohledu teorie a normy, ale také z konkrétních příkladů a možností zavedení do praxe.“* (str. 11)

Páteří Manuálu bezpečné školy je norma ČSN 73 4400. Oceňuji, že autorům se podařilo normu „rozmluvit“, vdechnout jí živé kontury. Srozumitelně vysvětlují, proč je standardizace v oblasti řízení bezpečnosti ve školním prostředí důležitá a v čem spočívá. Manuál přesvědčivě ilustruje, jak jednotné nastavení standardů bezpečnosti cestou principů, etalo-

nů, kritérií zranitelnosti atp. umožňuje dospět ke konkrétním, na míru dané školy šitým opatřením. **Velkým přínosem manuálu jsou názorné ilustrace a praktické ukázky, např. posuzování zranitelnosti anebo realizace (bezpečnostního) auditu škol a školských zařízení.**

Vedle technických parametrů bezpečnosti věnuje manuál stejně důkladnou pozornost i lidskému článku v celém systému zajišťování bezpečné školy. Vzdělávání či průprava v oblasti bezpečného chování se vztahuje jak na pedagogy a další profesní skupiny ve školách a školských zařízeních, tak na žáky či studenty. Autoři předkládají inventář seminářů, jejichž obsah je zacílený na zvyšování připravenosti rozpoznat rizika a účinně reagovat či zvládat samotné nebezpečné situace. Uživatel tak nalézá v manuálu koncentrované informace na jednom místě a v přehledu, což umožňuje rychlou orientaci v problematice přípravy či vzdělávání jako klíčového prvku v systému řízení bezpečnosti na školách a v školských zařízeních. Za přínosnou lze považovat i kapitolu o komunikaci tématu bezpečnosti se žáky.

Součástí Manuálu bezpečná škola je i příloha, která informuje o přijímání normy ČSN 73 4400 do evropského kontextu. I tato část přináší zajímavé poznatky zejména s ohledem na prevenci kriminality a z pohledu recenzentky představuje vhodný doplněk manuálu.

Souhrnně lze konstatovat, že Manuál bezpečná škola je nejen příručkou, jak implementovat a realizovat normu ČSN 73 4400 na daném zařízení. Je také odborným textem, který srozumitelnou formou dává nahlédnout do specifické problematiky řízení bezpečnosti na školách. Recenzentka věří, že publikace podnítl zájem čtenářů a uživatelů o problematiku a přispěje k zavedení praxe, kterou autoři manuálu označují jako „cyklický bezpečnostní proces“ v prostředí škol.

*Doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., Dr. h. c.,
je forenzní psychologka, soudní znalkyně. Jako
policejní psychologka spolupracuje na objasňo-
vání a vyšetřování závažné trestné činnosti.
Přednáší na FBMI ČVUT a na Právnické fakul-
tě UK. Působí v Bílém kruhu bezpečí, kde posky-
tuje psychologickou pomoc obětem trestných či-
nů. Je autorkou několika knih.*

Seznam obrázků

Obrázek 1: Pyramida lidských potřeb – dle Koltko- -Rivera, M. E. (2006)	11
Obrázek 2: Asociace bezpečná škola – základní rovnocenné pilíře bezpečnosti. Zdroj: Směrnice auditu ABŠ	27
Obrázek 3: Úvodní strana dotazníku. Zdroj: Směrnice auditu Asociace bezpečná škola	32
Obrázek 4: Audit technických prostředků (oddíl B). Zdroj: Dotazník školy P12	33
Obrázek 5: Chybný klíčový „režim“ školy. Zdroj: Audit Asociace bezpečná škola	34
Obrázek 6: ČSN 73 4400 (kapitola 9) – proces zavedení bezpečnostních opatření. Zdroj: ČSN 73 4400	36
Obrázek 7: Asociace bezpečná škola – proces řízení bezpečnosti ve školských zařízeních. Zdroj: Směrnice auditu ABŠ	37
Obrázek 8: Asociace bezpečná škola – proces implementace nápravných opatření. Zdroj: Směrnice auditu ABŠ.	39
Obrázek 9: Správně instalované technické prostředky včetně navigace (ISŠTE Sokolov). Zdroj: Asociace bezpečná škola	41
Obrázek 10: Dveře do třídy (vložky s knoflíkem) dle ČSN 73 4400 sloužící k uzamčení žáků před útočníkem. Zdroj: Asociace bezpečná škola	42
Obrázek 11: Vliv bezpečnostních opatření na bezpečnost žáků. Zdroj: Statistické údaje ABŠ	46
Obrázek 12: Vliv bezpečnostních opatření v závislosti na lidském faktoru. Zdroj: Statistické údaje ABŠ	46
Obrázek 13: Uzavření únikových dveří školou jako řešení bezpečnosti. Zdroj: Audity Asociace bezpečná škola	48
Obrázek 14: Schéma kontaktního cyklu. Zdroj: Tvůrčí proces v Gestalt terapii, Brno 2004, str. 82	72

Seznam tabulek

Tabulka 1: Míra zranitelnosti. Zdroj: Směrnice auditu Asociace bezpečná škola	19-20
Tabulka 2: Úroveň kontroly vstupu a bezpečnost jednotlivých dveří místností v rámci školy. Zdroj: ČSN 73 4400	24
Tabulka 3: Vymezení stěžejních a sledovaných parametrů. Zdroj: ČSN 73 4400	25
Tabulka 4: Stanovení přijatelnosti rizik dle ČSN při provedení „self“ auditu. Zdroj: ČSN 73 4400	30
Tabulka 5: Deset bodů v metodice postupů auditu. Zdroj: Směrnice auditu ABS	30-31

Použitá literatura a jiné zdroje

- ASIS SCHOOL SAFETY AND SECURITY COUNCIL, 2018. Asisonline.org [online]. October 31, 2018 [cit. 2022-02-25]. Dostupné z: https://www.asisonline.org/globalassets/news/security-topics/soft-target--active-shooter/active_shooter_wp_sssc.pdf
- BÖHM P. a Tibor A. BREČKA, 2013. Diferenciální vnímání profesí studenty vysokých škol. In: Sborník AWHP 2013. Ed. R. Ralbovská. Praha: Fakulta biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze, s. 39-44. ISBN 978-80-86571-18-8.
- BREČKA Tibor A., 2009. Psychologie katastrof: vybrané kapitoly. 1. vyd. Praha: Triton. 119 s. ISBN 978-80-7387-330-1.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 2000. Policejní psychologie. 3. vyd. 254 s. Praha: Portál. ISBN 80-7178-475-3.
- ČSN 73 4400 (734400) Prevence kriminality – řízení bezpečnosti při plánování, realizaci a užívání škol a školských zařízení, katalogový kód: 500669, třídící znak: 734400, vydána: 8/2016.
- FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION, 2018. FBI Releases Study on Active Shooter Incidents. In: Fbi.gov [online]. November 15, 2018 [cit. 2022-2-25]. Dostupné z: <https://www.fbi.gov/news/stories/fbi-releases-study-on-active-shooter-incidents>
- FRYČ, Jindřich, Zuzana MATUŠKOVÁ, Pavla KATZOVÁ, et al, 2020. Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Praha, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. 118 s. ISBN 978-80-87601-47-1. Také dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>
- LEWIS, C. S., 1970. God in the Dock: essays on theology and ethics. Ed. Walter Hooper. Grand Rapids, MI: Eerdmans. 346 s.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, Minimální standard bezpečnosti, metodické doporučení, č.j.: MSMT-19812015-1.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2020. Strategie vzdělávací politiky 2020. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. October 31, 2018 [cit. 2022-02-22]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-vzdelavaci-politiky-2020-1>.

- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2001.
Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha.
Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris.
98 s. ISBN 80-211-0372-8.
- NASP SCHOOL SAFETY AND CRISIS RESPONSE COMMITTEE, 2015.
Responding to School Violence Prevention: Guidelines for School
Administrators and Crisis Teams. Bethesda, MD: National Association
of School Psychologists.
- NATIONAL ASSOCIATION OF SCHOOL PSYCHOLOGISTS, 2016.
Talking to Children About Violence: Tips for Parents and Teachers.
In: Nasponline.org [prospekt online] August 27, 2018 [cit. 2022-02-20].
Dostupné z: <https://www.nasponline.org/resources-and-publications/resources/school-safety-and-crisis/talking-to-children-about-violence-tips-for-parents-and-teachers>
- PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER, 1997. Psychologie dítěte. 2. vyd.
Praha: Portál. ISBN 80-7178-146-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří.
1. vyd. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
- ZÁMEK David, Jana FIRSTOVÁ, Helena VÁLKOVÁ a kol., 2019. „Quo
Vadis, bezpečnost měst a obcí v ČR II?“. Praha: Institut pro veřejnou
správu a Vysoká škola podnikání a práva. 174 s.
ISBN 978-80-86976-51-8.
- ZINKER, Joseph, 2004. Tvůrčí proces v Gestalt terapii. Brno: ERA. 235 s.
ISBN 80-86517-93-4.

Publikace se zabývá bezpečností toho nejcennějšího, co máme - našich dětí, a těch, kdo s nimi přicházejí do kontaktu - pedagogů, pracovníků školy a v neposlední řadě rodičů. Ukáže vám bezpečnost nejen pohledu teorie a normy, ale také konkrétních příkladů a možností zavedení do praxe.

ISBN 978-80-908515-2-8

Manuál bezpečné školy, elektronické vydání, online, pdf

